

ATT LEDA

I FRAMTIDENS VÄLFÄRD

JÖNKÖPING 3-5 OKTOBER

DOKUMENTATION

**SOCIAL
CHEFS**
DAGARNA 2018

Socialchefsdagarna 2018, med temat Att leda i framtidens välfärd, hölls på Elmia i Jönköping den 3-5 oktober 2018. 720 personer hade anmält sig och i mässdelen fanns även drygt 70 företag och organisationer.

Här hittar du en sammanställning av den skriftliga dokumentationen från storföreläsningar och seminarier. Några seminarier saknar vi anteckningar från. På socialchefs-dagarna.se/dokumentation kan du hitta de powerpointbilder som föreläsarna visade. På webben hittar du också filmklipp, intervjuer och foton.

Text: Erik Skördåker, copywriter, om inget annat anges

Foto: Frozetime, om inget annat anges

info@socialchefs-dagarna.se

socialchefs-dagarna.se

(Föreningen Sveriges socialchefer webbplats hittar du på socialchefer.se)

Invigning

Södra Vätterbygdens folkhögskolas kör, Andreas Sturesson, kommunalråd Jönköping och Lars Liljedahl, ordförande FSS

Över 700 personer hade bänkat sig i Hammarskjöldsalen på Elmia i Jönköping när Socialchefsdagarna 2018 öppnade. De möttes av vacker sång av Södra Vätterbygdens folkhögskolas kör som framförde stämningfulla nummer med allt från madrigal till musikal.

När tonerna hade lagt sig förklarade moderator **Åke Strandberg** Socialchefsdagarna 2018 öppnade och välkomnade alla deltagare.

– Det pratas mycket om lokalproducerat nuförtiden, men jag tycker att det borde vara mer intressant var saker konsumeras. Nu bjöd vi på musik som är både lokalproducerad och lokalkonsumerad. Varmt välkomna!

Kommunalråd med utmanande framtid

Andreas Sturesson, kommunalråd med ansvar för välfärdsfrågor i Jönköpings kommun, fortsatte sedan med att välkomna deltagarna till staden.

– Ni befinner er i en gammal stad som växer väldigt snabbt. Här har vi satsat på små barngrupper i förskolan, vi har Sveriges högsta sysselsättning för inrikesfödda och vi har ökat antalet platser på äldreboendena. Men det är en stor utmaning att behålla den nivån. Hur välfärden ska finansieras är en av de viktigaste frågorna för framtiden.

Sturesson lobbade för programpunkten ”ute i korridorerna” och syftade på de viktiga mötena mellan människor och de idéer som då kan födas. Han passade även på att tipsa om en attraktiv tjänst i kommunen.

– Jönköpings socialdirektör kommer snart att göra annat i livet (läs: gå i pension), så är ni intresserade finns tjänsten snart att söka. Som smålänning passar jag på att säga det här så behöver vi inte annonsera lika mycket!

Bredd och djup

Lars Liljedahl, ordförande för Föreningen Sveriges socialchefer avslutade inledningen med att berätta om ambitionen med Socialchefsdagarna.

– Vi ska erbjuda både bredd och djup under de här dagarna. Jag upplever att klimatet har blivit hårdare och det har nog aldrig varit viktigare inom vårt område att stanna upp för att fylla på med kunskap och idéer. Jag brukar citera Michael Marmot och säga ”ett jämlikt samhälle är ett rikt samhälle” och där har alla i det här rummet en viktig roll att spela.

Text: Erik Skördåker, copywriter

Ledarskapets utmaningar

Renata Chlumska, äventyrare

Hur förbereder man sig för en stor utmaning och vilken del av kroppen är viktigast för att nå målet? Under sin föreläsning fokuserade Renata Chlumska på vikten av mentala förberedelser – oavsett om det rör sig om bergsbestigning eller mer "vanliga" verksamheter.

– Det enda jag tänkte på i tolv timmar i sträck var att sätta den ena foten framför den andra. "Bara ett steg till." Hur litet varje steg än var, så var det ett steg närmare målet.

Så beskrev äventyraren Renata Chlumska sin bestigning av Mount Everest. Med sina dubbla medborgarskap blev hon första svenska och tjeckiska som nådde toppen. Året var 1999, men det var som baslägerchef för Göran Kropps expedition till berget tre år tidigare som hon förälskade sig i berget. Då insåg hon vad som väntade och vad som krävdes i form av förberedelser.

– Miljön kring Mount Everest är den mest fantastiska naturupplevelse man kan tänka sig, men 1996 var ett av de mest olycksdrabbade åren i bergets historia. Det gav mig en insikt i vilka faror man ger sig in i. Vare sig du har de bästa förutsättningarna runtomkring dig eller inte, måste du vara förberedd själv och inte gasa för fort. Många av de personer som förolyckades gjorde det på grund av att de inte vände i tid. Att klara av att säga stopp till dig själv var verkligen något som jag lärde mig, betonade Renata Chlumska.

Förberedelser i rätt tempo

Hisnande klättringsbilder från Renatas toppbestigning 1999 visade publiken på Socialchefsdagarna 2018 vilka påfrestningar som Mount Everest innebär. En bild där Renata och hennes fotograf använde en stege för att ta sig över en djup glaciärspricka fick symbolisera vikten av förbereda sig i rätt takt.

– Man behöver inte stirra ner i avgrunden direkt. "Hur möter jag det här i en trygg miljö" var en fråga som jag ställde mig många gånger när jag förberedde mig. För just den här typen av passager skaffade jag mig en stege, lade den på plan mark hemma och gick på den med full klättrustrustning. När man känner sig trygg på den nivån så höjer man ribban lite och tar små, små steg framåt. Det

tar tid, men det är övning och repetition man lär sig av, sa Renata Chlumska.

"Mitt målsnöre var inte toppen"

Ett kort filmklipp från stunden då Renata står på världens högsta punkt blev ett känslösamt inslag under föreläsningen. Det var dock inte den slutgiltiga målbilden för att kunna klara av expeditionen.

– Målet är väl att nå toppen när man klättrar i berg? NEJ! Då har du bara kommit halvvägs, men det är lätt att begå det tankemisstaget. Det finns inte utrymme för det eftersom du behöver cirka 60 procent av krafterna kvar när du ska ner. Så mitt målsnöre var inte toppen, utan baslägret, poängterade Renata Chlumska.

– Hur stora muskler vi har eller hur vältränade vi är avgör inte hur långt vi kommer. Det finns det en annan del av kroppen som är viktigare. När du ska kliva ur tältet i 30 minusgrader, är det viktigaste att du tror på det, annars lyckas du aldrig i verkligheten. Där finns det en likhet med er värld. Ni står också inför stora utmaningar och har mål som ni ska uppnå. Det handlar om att vara modig och att våga peka med hela armen och säga att "dit ska vi!". Har man det engagemanget så ökar chanserna att nå målet.

Mentala förberedelser för att nå olika mål var ett återkommande tema under Renatas föreläsning. Förberedelserna får inte bli för fyrkantiga och faktafyllda.

– Bygg upp ett framtida tillstånd inom dig själv. Ladda sedan de tillstånden med inlevelser och känslor, inte bara siffror och fakta. Gör man de målbilderna tillräckligt starka blir de som magneter.

Stanna, men stanna inte för länge

Nästa råd till deltagarna på Socialchefsdagarna 2018 var att sätta upp delmål och att våga stanna och reflektera över framtiden när varje delmål nås. Renatas paddlexpedition runt USA, med start och mål i Seattle, fick utgöra exempel på det. Det längsta paddelpasset i kajaken var 28 timmar i sträck. Det fanns också planerade och oplanerade stopp som spelade stor roll i att expeditionen slutfördes.

– Du orkar inte köra stenhårt hela tiden. Kalibrera din kompass och stäm av längs vägen! Jag hade satt upp en mängd delmål för att kunna stanna upp, reflektera och fundera över hur det ser ut framåt. Det vann jag mycket på. Men stå inte still för länge, då blir det trögare att komma igång igen.

USA-expeditionen innebar också långa cykelpass med kajaken på släp. De enorma uppförsluten i Klippiga bergen var extremt tuffa och många gånger fick Renata frågan av förbipasserande om hon hade kommit vilse där hon cyklade omkring med en kajak mitt ibland bergen. Kajakens tyngd gav dock extra fart när nedförsbackarna väl började.

– Är det verkligen värt det när det är så jobbigt? Ja, det är det och du måste hålla fast vid din vision när uppförbackarna är som brantast, för det vänder för eller senare. Det som är jobbigt på ena sidan backen kan bli en tillgång och resurs på andra sidan.

Rymden nästa

Hur hittar då en äventyrare nya perspektiv? För Renata Chlumska är planen klar. En plats som passagerare på en resa ut i rymden är bokad, även om projektet inte har någon utsatt starttid ännu.

– Det är ett projekt som jag inte styr själv, men som passagerare har du också ett ansvar. Jag skulle kunna luta sig tillbaka och bara åka med, men jag vill vara engagerad och bidra till stämningen med mitt förhållningssätt.

Ännu längre fram finns en dröm som också innebär ett äventyr långt ifrån jordens yta.

– Min nästa utmaning efter rymdresan blir att bestiga månens högsta berg. Jag kanske inte blir först att göra det, men jag ska göra det. Våga sikta mot månen och spänn bågen – det är då du kommer till stjärnorna!

.....

Text: Erik Skördåker, copywriter

Framtidens socialtjänst på Socialchefsdagarna 2018

Margareta Winberg, särskild utredare

Ett flertal skäl låg bakom regeringens beslut att tillsätta en utredning med översyn av socialtjänstlagen. På Socialchefsdagarna 2018 berättade Margareta Winberg, särskild utredare, om arbetets senaste förutsättningar. Det rör bland annat det eventuella alternativet att samla äldrefrågorna i en egen lag.

I april 2017 tillsattes Margareta Winberg som särskild utredare med syftet att göra en översyn av socialtjänstlagen och vissa av socialtjänstens uppgifter. Utredningens uppdrag innefattar bland annat att se över och lämna förslag om socialtjänstlagens struktur och konstruktion, tillgången till en jämlik och hållbar socialtjänst, samt socialtjänstens uppdrag och förbättrade möjligheter till samarbete mellan kommuner och andra aktörer.

– Socialtjänstlagen var gammal och i takt med att välståndet har ökat har också kraven ökat. Sverige har fått nya samhällsproblem, nya missbruk och diagnoser, samt en ökad globalisering med immigranter som är i ett oklart läge i kommunerna. Det fanns alltså många skäl till en översyn, sa Margareta Winberg och gjorde en återblick till Socialchefsdagarna 2017.

– Då sa vi att vi prioriterade förebyggande arbete, kunskap och kompetens, samt lagens struktur och konstruktion. Samhällsklimatet har dock inte varit till vår fördel med mycket prat om problem och kortsiktiga lösningar. Vi vill se ett mer långsiktigt fokus på problemen.

Nytt fokus på äldre

Sedan 2017 har nya förutsättningar tillkommit för utredningen. Utredningstiden är förlängd till 1 juni 2020 med tre tilläggsdirektiv: förtydligt barnperspektiv, utvidgat uppdrag avseende socialnämndens möjligheter att delegera beslutanderätt, samt förtydligt uppdrag avseende äldreomsorgen och övriga insatser inom socialtjänsten som är riktade till äldre.

– Ska vi lyfta ut de frågor i socialtjänstlagen som rör de äldre och göra en äldre lag? Det är ett principiellt ställningstagande och vi är glada över att ha fått ett utökat uppdrag, sa Margareta Winberg.

Bör en särskild lag för äldre införas i Sverige? Frågan ställdes till publiken på Socialchefsdagarna 2018, där staplarna som växte fram på skärmen visade att nej-sidan var i princip lika stor som ja-sidan.

Lagen ska omfatta alla oavsett ålder menade en deltagare, medan en förespråkare för ”ja” ansåg att särregleringen som exempelvis införts för funktionshindrade borde vara aktuell på samma sätt för äldre.

– Bakgrunden till att vi analyserar en särreglering för äldre är demografin och personalförsörjningen. Idag arbetar 1,2 miljoner personer i välfärden och till 2026 behövs det enligt SKL 200 000 till på grund av demografin. Dessutom behöver vi ytterligare 300 000 som ersätter de som går i pension. Att särreglera skulle kunna lyfta frågan på ett annat sätt och där används ibland barnomsorgslagen som ett exempel, sa Margareta Winberg.

– Äldre ska få möjlighet att leva och bo under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Vård och omsorg ska vara effektiv och de äldres behov av förebyggande och trygghetsskapande insatser ska tillgodoses. Det här är ju självklarheter, men vi ska försöka att göra det tydligare.

Slutsatser från utredningen

Margareta Winberg berättade också om utredningens arbete sedan starten och om några slutsatser som har dragits längs vägen. För att säkerställa kvalitet måste kunskap och kompetens öka i hela kedjan inom socialtjänsten. Uppföljning av metoder för att säkerställa att de fungerar anses vara ett område där vissa luckor måste täppas till. Dessutom bör ett större fokus läggas på individen.

– En tidigare mätning visar att i ett barnärende är den totala tiden med individen endast två procent. Den tiden måste öka. Vi tittar också på jämlikhet och jämställdhet och ser om kvaliteten i landet skiljer sig mellan olika kommuner och mellan kvinnor och män.

Tillgänglighet är ett annat område som utredningen ska förbättra. I det ingår ökade möjligheter för enskilda att ta del av insatserna på ett enklare sätt, utan omfattande utredningar.

– Jag har förstått att det finns en konflikt där. Utredningar är viktigt, inte minst för uppföljningen, och vårt uppdrag är att förenkla, sa Margareta Winberg.

Tillgängligheten ska också förbättras genom en ökad tillgång till tidiga insatser.

– Men det bygger på att socialtjänsten är mer närvarande på platser som inte är kontoret. Synlighet ger tillit och skapar förtroende.

Stöd genom synlighet

Effektivitet stod också i blickfånget under föreläsningen. Bästa tillgängliga kunskap ska utnyttjas och förebyggande arbete där socialtjänsten finns med i planeringen av samhället är av stor vikt. Ingen person ska falla mellan

stolarna och Margareta Winberg poängterade att socialtjänsten måste bli mer synlig och stödjande.

– Man ska inte vara rädd för socialen utan alltid känna stöd. Vi får många synpunkter och många gånger handlar det om anförvanter som har fallit mellan stolarna. Det är bra att det sägs.

En avslutande fråga till publiken handlade om begreppet ”skälig levnadsnivå”. Påverkar formuleringen kvaliteten på insatserna? Här visade staplarna på skärmen att en majoritet svarade ja på frågan. Det ansågs bland annat att ”goda levnadsvillkor” har en bättre klang och att ”skälig levnadsnivå” är ett begrepp med en historik som kan leda till ett sämre utfall.

.....

Text: Erik Skördåker, copywriter

Den inkluderande staden

Stefan Fölster, chef för Reforminstitutet, författare och debattör

Ny forskning visar tydligt på uppväxtmiljöns betydelse för yngre personers utveckling. Reforminstitutets chef Stefan Fölster belyste ett flertal lyckade exempel från andra länder där utanförskap har reducerats i utsatta områden. Vilka slutsatser bör svenska kommuner dra av det?

Förortsområden som präglas av utanförskap dras med allt större sociala kostnader och sätter en prägel på yngre personer som får effekt i deras framtida liv. Den cirkeln går att bryta med rätt insatser menar Reforminstitutets chef Stefan Fölster. Han har bland annat författat boken *The Public Wealth of Cities* och som forskare och debattör ligger han bakom ett flertal analyser av välfärdssystemens utvecklingsmöjligheter.

– Forskningen har tidigare varit väldigt spretig på området och det har kanske varit en anledning till att det har varit svårt att motivera större insatser. Nu har det kommit nya och omvälvande forskningsstudier, sa Stefan Fölster under sin föreläsning på Socialchefsdagarna 2018.

Varje år spelar en stor roll

Det kanske mest banbrytande exemplet är de amerikanska forskarna Chetty, Hendren och Katz, som har analyserat grannskapets effekter på individers framtida utfall. Studien följde fem miljoner barn i USA och deras flyttar mellan olika grannskap. Resultatet var tydligt. Barnens inkomster som vuxna ökade med en tredjedel för de som växte upp i normala grannskap jämfört med barn som växte upp i utsatta områden.

– Det är första gången som forskningen har lyckats belägga orsakssamband och slutsatsen är tydlig. Varje år under uppväxten spelar grannskapet roll, konstaterade Stefan Fölster.

Hur tacklas då utmaningarna i de olika stadsmiljöerna på bästa sätt? Stefan Fölster pekade på några avgörande faktorer från forskningen som även omnämns i boken *Public Wealth of Cities*. Undvik geografisk isolering där många barn med låga inkomster samlas, länka samman stadsdelar, blanda bebyggelsen och sänk brottsligheten.

– Det räcker inte att busa barnen som lever i utsatta miljöer till en skola någon annanstans. Hemma utsätts de ändå för toxisk stress genom brottsligheten i närmiljön. Det kan också vara så att de aldrig ser en arbetsplats i sitt område och det är viktigt för världsbilden, menade Stefan Fölster.

Eldsjal vände trenden i Belgien

Med forskningen som bakgrund bjöd sedan Stefan Fölster på en utblick i Europa där stadsplanering har främjat integration och minskat utanförskap. Westend i München och Mechelen i Bryssel är två områden som har dragits med problem, men där kreativa insatser har vänt trenden. I det sistnämnda exemplet spelade en driven eldsjal stor roll i utvecklingen.

– Bart Somers är en dynamisk borgmästare i Mechelen och har bland annat jobbat hårt med nolltolerans mot brott och verkat för fler synliga poliser och över 200 övervakningskameror, berättade Stefan Fölster.

Vid sidan av brottsbekämpningen har även mjukare, sociala insatser fått effekt i området. Barnfamiljer från medelklassen har lockats till Mechelen med löften om små skolklasser och kvalitativ utbildning.

– Medelklassfamiljer har också fått låg hyra i nyrenoverade bostäder i sex år, mot att de använder en del av sin fritid till att agera hjälpresurser på skolor och ungdomsgårdar.

Hoppgivande i München

I Westend i München har ingen enskild eldsjal funnits för att driva utvecklingen. Området har visat alla symtom för ett utsatt område, men olika insatser från bland annat det kommunala fastighetsbolaget och dess dotterbolag har förbättrat förutsättningarna för de boende.

– Westend är ett gammalt arbetarområde som har blivit ett område för nyanlända. För att få en god struktur har det kommunala fastighetsbolaget lagt stort fokus på arbetsmöjligheter och man har skapat plats för olika småföretag, sa Stefan Fölster.

Münchens strategier har också gett resultat för hela staden. Stor vikt har lagts vid att inte koncentrera olika grupper. Byggprojekt som blandar socioekonomiska grupper har prioriterats och staden har möjlighet att rabattera markpriser för byggare och fastighetsvärdar som lovar låg hyra för berättigade hyresgäster, exempelvis småbarnsfamiljer utan inkomster.

– Får de prioriterade hyresgästerna sedan normala inkomster kastas de inte ut, utan får börja betala normal hyra. Överlag har alla insatser gett goda resultat. Staden betraktas som en av Europas säkraste, skolorna har gått från botten till nära toppen i PISA-undersökningarna och pojkar med invandrarbakgrund är bättre i matematik än en svensk pojke i genomsnitt. Det är hoppgivande och visar att insatser lönar sig, sa Stefan Fölster.

Forskning översatt till Sverige

Kan då resultatet från den amerikanska forskningen och från de goda exemplen i Europa överföras till svenska förhållanden? Helt klart är att stora värden kan uppstå om utsatta områden lyfts närmare genomsnittet menar Stefan Fölster.

– Jag har fokuserat på Järvaområdet i Stockholm och omvandlar man de amerikanska studierna där uppstår ett värde av 80 miljarder kronor, varav 63 miljarder till de offentliga kassorna. Det är bland annat kopplat till högre inkomster, mindre belastning på Försäkringskassan och minskad brottslighet, även om man får ta siffrorna med en liten nypa salt i nuläget.

Stefan Fölster fortsatte med konkreta tips till Järvaområdet där fem olika kommuner samsas.

– Samarbetet är inte alltid perfekt och för att skapa ett tydligare ansvar kan man bilda ett gemensamt utvecklingsbolag och en social investeringsfond med stöd av staten. Den fonden skulle enbart ersätta uppnådda resultat, exempelvis när fastighetsförvaltare och andra intressenter lyckas med ett gemensamt initiativ för att öka antalet elever som klarar skolgången.

Bättre fokus förr?

Från publiken på Socialchefsdagarna kom frågan om Stefan Fölster trots allt ser tecken på att den svenska stadsplaneringen börjar ta tillvara på forskningen.

– Ja, det börjar sippra in och fler och fler pratar om det. Men det finns stora bromsklossar, exempelvis när flera kommuner ska samverka eller när det finns ett politiskt motstånd. Så en bra idé är helt klart att skapa gemensamma projektbolag.

Avslutningsrepliken från Stefan Fölster blev en uppmaning att återvända till ett mer historiskt fokus när man skapar inkluderande städer.

– Mitt huvudbudskap är att forskningen som jag har försökt beskriva uppmanar till ett fokus som var tydligare under välfärdsstatens uppbyggnad: den viktigaste sociala uppgiften var att ge barn de bästa förutsättningarna att bli fungerande vuxna.

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

USA vänder världen ryggen – demokratier stagnerar

Erika Bjerström, utrikeskommentator SVT

Demokratier som är under attack, Donald Trumps utnyttjande av ilska och strider som inte längre handlar om fördelningsfrågor. Det var några teman i den globala rundresa som SVT:s utrikeskommentator Erika Bjerström bjöd Socialchefsdagarnas deltagare på.

Demokratien har drabbats av en medelålderskris och håller på att vittra sönder. Den dystra bilden förmedlade Erika Bjerström när hon gjorde ett globalt svep från sin position som utrikeskommentator. Världsordningen är inte längre den vi har lärt oss att känna.

– Vi har ett USA som vänder världen ryggen, Kina som visar stormaktsambitioner och ett EU som söker nya allierade. Idag har Afrika de snabbaste växande demokratier och ekonomierna. Om ni känner er förvirrade så har vi inte haft det så här sen kommunismen stod mot kapitalismen, men nu är det globalister som står mot nationalister.

Sju steg till diktatur

Färre än hälften av EU:s medlemsländer kan idag definieras som demokratier. Att både EU:s och USA:s ekonomier går bra spelar mindre roll i sammanhanget.

– Konflikten handlar inte om ekonomi och fördelningsfrågor, utan nu står striderna istället om kulturer och värderingar. Gamla mot äldre, stad mot landsbygd och lågutbildade mot välutbildade. Vilket samhälle som helst kan vända sig mot demokratien just nu, det är min känsla, sa Erika Bjerström.

En studie på Harvard kan bekräfta tillståndet för demokratien just nu. Den visar att 90-talisternas tilltro till demokrati sjunker i både USA och Europa. I USA anser 25 procent att demokrati är ett dåligt statsskick.

Hur går det då till rent praktiskt när demokratier pressas tillbaka? Under rubriken ”Från demokrati till diktatur i sju steg” visade Erika Bjerström upp vilka faktorer som är närvarande när ett land styr mot diktatur. Bland dem märks kontroll över militären, ökad makt genom kontroll av informationsflödet, expanderad maktbas och identifiering av en uttalad fiende. Den sistnämnda faktorn är något som blir allt tydligare.

– Synen på invandrings- och integrationspolitik har svängt kraftigt. De människor som söker sig till nya möjligheter har blivit faktor X för högerpopulismen och globalisering har blivit ett skällsord, sa Erika Bjerström.

– Forskningen visar att det är de samhällen som välkomnar energin hos nyanlända som lyckas bäst ekonomiskt, inte de samhällen som bygger murar. Och där är Sverige ett framgångsrikt exempel.

Trump och ilskan

Donald Trumps politik är ett återkommande inslag i Erika Bjerströms arbete som utrikeskommentator. Under reportageresorna till USA har hon vid ett flertal tillfällen undersökt anledningarna till presidentens framgångar.

– Tillväxten sker inom artificiell intelligens, IT och den gröna energisektorn, men Trump pratar till sin väljarbas om återöppnandet av gamla stålfabriker. Det är en vit identitetspolitik utförd på ett subtilt sätt som tog mig lång tid att förstå.

Invandringen är ofta ett av skälen till missnöje som har gjort att väljare har vänt sig till Trump. Många gånger kombineras det med en mer närliggande missnöjesfaktor konstaterade Erika Bjerström. Hon exemplifierade med en intervju med en amerikansk lantbrukare.

– I hans fall var det miljöpolitiken som spelade in. Fridlysningen av en speciell hönsfågel gjorde att han inte kunde gräva hur han ville på sin gård. Ilskan över det projicerade han på Washington och den typen av ilska är Trump väldigt skicklig på att fånga upp.

”Bryter ner amerikanernas verklighetsuppfattning”

Erika Bjerström beskrev också ett möte med Trump som utvecklade sig till ett av hennes obehagligaste minnen hittills i journalistkarriären. Under ett event placerades samtliga journalister mitt i rummet i en liten cirkel omgärdad av kravallstaket. Trump riktade sig återkommande gånger mot journalisterna under sitt tal och attackerade dem med ord som ”lögnare” och ”avskum”, följt av den närvarande publikens kraftiga burop.

– Det Trump gör är att utmana den demokratiska normen och bryta ner amerikanernas verklighetsuppfattning.

Kinas herravälde i Europa

Om USA vänder världen ryggen finns det en annan land som expanderar på ett helt annat sätt på den globala arenan. Kina har skaffat sig allt större inflytande över världen och inte minst Europa.

– Kina är ett fredligt land, så det finns ingen oro för militära planer. Men eftersom Kina är färdigbyggt vill de nu skaffa sig ekonomiskt världsherravälde. Den ekonomiska makt som de har skaffat i Europa är oroväckande, med bland annat köp av hamnar och kontrakt för byggandet av flygplatser och järnvägar i fattiga europeiska länder. De ökar sitt inflytande hela tiden.

Det nya Asien i Afrika

Allt går dock inte i svart i världen 2018. Barn- och mödradödligheten sjunker. Bara 10 procent av jordens befolkning lever i fattigdom. Erika Bjerström lyfte också fram de positiva riktningarna i Afrika med demokratiprocesser, fred och ökad konsumtionskraft.

– När man inte behöver kriga kan man lägga mer resurser på skolor och rättsväsende. Konsumtionskraften gör att Afrika har blivit det nya Asien och många svenska företag blickar mot den afrikanska marknaden.

Utländska företag är inte de enda som riktar sig mot Afrika. Under en reportageresa i Etiopien mötte SVT:s team av en slump ett etiopiskt par som till vardags bor i Jönköping.

– De var väldigt tacksamma för att ha haft sin fristad i Sverige, men drömde nu om att flytta hem tack vare den positiva utvecklingen i landet. Det var ett berörande möte och ett levande bevis för att det finns positiva tendenser.

Utbildning är nyckeln

Från publiken kom frågan om det bara är en tillfällighet med populistiska partier och om demokratin ändå till slut kommer att segra.

– Det finns uppenbarligen många väljare som har känt sig övergivna och uppskattar det nationalistiska budskapet; att det tjänar deras liv bättre. Jag tycker att det är oroväckande med undersökningen om hur unga människor ser på demokratin, svarade Bjerström.

Hur misstro och rädslor ska bemötas var en annan fråga som ställdes. Där spelar lyssnandet en viktig roll menade Bjerström.

– Jag måste vara självkritisk mot oss journalister. Vi älskar att framställa offer, men vi bör framställa alla som aktörer. Det finns alltid något som man kan lyfta som är konstruktivt. Känner man sig hörd minskar också känslorna av rädsla och misstro.

Erika Bjerström avslutade med att konstatera att världen står inför utmaningar som hon inte har sett tidigare under sina 35 år i yrket.

– En avgörande insats för att möta det är utbildning, utbildning och utbildning!

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

Tillitens betydelse i samhället

Ruben Östlund, filmregissör

Människan är ett imiterande flockdjur mitt i ett samhälle där visuell kommunikation ständigt ökar. Hur hanterar vi alla de mediala intrycken? Välkände filmregissören Ruben Östlund dissecerade frågan på Socialchefsdagarna.

Ruben Östlund är mannen bakom filmer som ”De ofrivilliga”, ”Play” och ”Turist”, samt guldpalmsbelönade ”The Square”. Många av de rollkaraktärer som dyker upp i filmerna bottnar i hans starka intresse för sociologi. Uppmaningen från regissören är att våga titta på människan när den misslyckas.

– Fingerpekande är alltför vanligt idag tyvärr och människor sätts sällan i en kontext. Jag identifierar mig ofta med personer som agerar felaktigt på grund av okunskap att hantera en given situation. Samma typ av situationer använder jag ofta i mina filmer, berättade Ruben Östlund under sin föreläsning.

Strävan att hålla masken

Som regissör är den visuella kommunikationen vardag och den kommunikationen gör sig påmind allt oftare och på allt fler platser i samhället. Det får konsekvenser för människan som är ett flockdjur till naturen.

– Rörlig bild är ett extremt effektivt sätt att kommunicera med och det vi ser medialt lägger sig i våra minnesbanker. Mycket av det blir sedan något som vi agerar och orienterar oss utifrån. Människan vill inte sticka ut, utan vi härmar det som vi omger oss med, sa Ruben Östlund.

Ett ofrivilligt komiskt exempel visades genom ett filmklipp från en nyhetssändning i BBC som har fått stor uppmärksamhet. En taxichaufför hamnar av misstag i studios intervjustol, där en expert på rättighetsfrågor på internet i själva verket skulle ha suttit. Taxichauffören håller trots det masken och besvarar reporterns frågor i sändningen.

– Anledningen till att det här klippet är intressant är att vi är rollspelande varelser som hatar att tappa ansiktet. Det är mänskligt att försöka leva upp till de roller som förväntas av oss, sa Ruben Östlund.

Ett rån med mediala intryck

Det är lätt att tro att någon som regisserar filmer och som reflekterar mycket över bildernas påverkan, själv är bättre på att hantera imiterandet. Så är inte fallet, åtminstone inte för Ruben Östlund. När han och hans kollega hamnade mitt i ett bankrån i Stockholm för ett antal år sedan, insåg han att de båda agerade med mediala intryck som utgångspunkt.

– Rånarna kom på EU-moppar och hade vita masker under hjälmarna. När min kollega sa att det var ett rån på gång, var jag tveksam och undrade om inte rånarluvor ska vara svarta. Jag tyckte inte heller att vi behövde ringa polisen ”för de har en larmknapp under disken och då kommer polisen direkt”.

Upplevelsen resulterade i kortfilmen ”Händelse vid bank”. Den är en rekonstruktion av hela förloppet och filmad i enda tagning. På många sätt kastar den också omkull de uppfattningar som många har fått av liknande situationer i filmens värld.

– Det är nästan mer dramatiskt när en av skådespelarna klagar på att det inte går att zooma med mobilkameran än när det skjuts inne på banken.

Ruben Östlund underströk också ansvaret när kriminella erbjuds utrymme i medierna.

– Alla kommer nog ihåg debatten om videovåld på 1980-talet. Det klassades som moralpanik, men det är ett imiterande som sker. Kriminella erbjuds utrymme i media och de bilderna kan få en annan person att imitera dem. På så sätt är medierna med och skapar ett beteende.

Vuxenvärlden vs barnvärlden

Precis som ”Händelse vid bank” är filmen ”Play” inspirerad av verkliga händelser i en kriminell kontext. Bakgrunden är en grupp med unga pojkar som under en period rånade ett antal personer i Nordstan i Göteborg.

– Bilden som skulle återskapas, med svarta personer som rånade vita medelklassbarn, blev väldigt kontroversiell. När jag intervjuade en av rånarna framkom det att de hade spelat med mediabilden av den stigmatiserade stereotypen av den svarta mannen som de hade fått placerad på sig. Detta trots att de kom från ganska ordnade bakgrunder själva.

Under researcharbetet till Play gjorde Ruben Östlund fler upptäckter. Rånen skedde på dagtid med många vuxna personer i närheten, men endast i två av de många fallen skedde någon slags interaktion med vuxna.

– Barnen bad inte vuxna om hjälp och det var som att allt utspelade sig i två parallella världar, en med vuxna och en med barn. Det visar på en attitydförändring i samhället. På 1950-talet såg man vuxna som en tillgång som kunde hjälpa en, nu ses de nästan som ett hot. Jag började fundera kring attityden och kring ansvar och tillit till varandra.

Frizon i stadsbilden

Funderingarna ledde till en idé om ett experiment med en uppmålad ruta med olika bestämmelser. Idén har sedan blivit verklighet på ett torg i Värnamo, där en vit ruta pryds med texten ”Rutan är en frizon där tillit och omsorg råder. I den har vi samma rättigheter och skyldigheter utan åtskillnad”.

– Människor är bra på att gå med på överenskommelser och sociala kontrakt. Det är som med trafikreglerna. Ett par streck i marken gör att vi är överens om att vara försiktigt med fotgängare. Det har fungerat ganska fint i Värnamo. Ingen har visserligen ställt sig i rutan för att få hjälp, det var naivt att tro. Men den har blivit en plats för manifestationer för såna här värderingar. Bland annat var

en grupp funktionshandikappade där och demonstrerade och när ett antal flyktingpojkar skulle utvisas gick folk till rutan och demonstrerade.

Rutprojektet genomför Ruben Östlund tillsammans med filmproducenten Kalle Boman och Värnamorutan ska få sällskap av fler varianter i Sverige.

– Arbetet fortsätter och snart invigs en ruta i Ängelholm!

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

Valet 2018 – blev det som vi hade tänkt oss och vad händer nu?

Jenny Madestam, statsvetare

Det politiska läget efter valresultatet har knappast undgått någon. Men hur hamnade egentligen Sverige i den situationen? Jenny Madestam, fil. dr i statsvetenskap, gav sin tolkning av valrörelsens viktigaste processer.

– Nu är det julafton året runt för statsvetare!

Så inledde Jenny Madestam sin beskrivning av det unika läge som uppstått i svensk politik. För att tolka valrörelsens processer 2018, pekade hon sedan på ett antal grundläggande faktorer som krävs för att vinna ett val och bedömde samtidigt hur väl dagens partier lyckades med varje faktor. Förtroende var en av dessa och det skapas bland annat genom vältajmade och trovärdiga berättelser.

– Det handlar om att skapa en bild av Sverige idag och i framtiden som människor känner igen sig i. Berättelserna ska följas av logiska formler, att man exempelvis vill ta tag i ett samhällsproblem. Lyckas man med de berättelserna är det som att hitta en nyckel som passar i ett lås och då öppnas dörren till väljarna, sa Jenny Madestam.

Från historien hämtades Tage Erlanders vision om ”det starka samhället”.

– Det var en fortsättning på Per Albin Hanssons folkhemsvision. Samhället skulle vara starkt både sammantaget och på individnivå. Till det kopplades socialpolitiska reformer som skulle bidra till att uppnå det samhället.

Enligt Jenny Madestam lyckades endast Sverigedemokraterna formulera en stark berättelse under 2018 års valrörelse. Deras Sverige som ska bli homogent genom reformer som stramar åt invandringspolitiken och andra system, blev en unik bild i jämförelse med de övriga partierna.

– De andra har hakat på den bilden istället för att forma egna berättelser. Socialdemokraterna försökte formulera en berättelse om att valet var en folkomröstning om välfärden, men det blev inte trovärdigt eftersom alla partier är för välfärd.

Ledare som tror på sig själva

Annie Lööf och Jimmie Åkesson gavs högt betyg när det gäller det autentiska ledarskapet, något som också spelar stor roll för förtroendet från väljarna. I grund och botten handlar det om att bottna i sina värderingar.

– Gudrun Schyman och Carl Bildt var två exempel på det. Man litade alltid på att de själva trodde på allt som de sa. Jimmie Åkesson är väldigt principfast och Annie Lööf har tagit en slags tuff motposition till honom, vilket har betalat sig med högt förtroende, menade Jenny Madestam.

Kristdemokraternas opinionssiffror vände uppåt i det absoluta slutskedet av valrörelsen. Ett enkelt och tydligt svar på sjukvårdsområdet, samt Ebba Busch Thors position i jämställdhetsfrågor var två saker som bidrog till det.

– Sjukvården ligger på många nivåer i vår demokrati och involverar flera starka professioner. Det gör frågan komplex att debattera för våra politiker. När Kristdemokraterna sa att landstingen bör skrotas blev de det enda partiet som gav ett enkelt svar. Ebba Busch Thor lyckades även göra politik av jämställdhet på ett nytt sätt, när hon pratade om att det behövs en ny feminism och att det är för mycket genuspedagoger i förskolan.

Syns du inte så finns du inte

Inför valet trodde många att klimatfrågan skulle gynna Miljöpartiet, inte minst efter den heta sommaren och de utdragna skogsbränderna. Det ledde kanske till att partiet klarade fyraprocentsspärren, men längre än så sträckte det sig inte. Efter semesterperioden hamnade istället regeringsfrågan i allt större fokus.

– Sverige kom tillbaka efter semestern, eldarna släcktes och sen koncentrerade man sig på regeringsfrågan. Jag tror att miljöpartiet är lite självkritiska över att de inte lyckades profitera tillräckligt väl på klimatfrågan.

Valrörelsen 2018 kännetecknades av en ökad exponering där partierna, och i synnerhet partiledarna, syntes i en mängd olika kanaler. Nåddes en punkt där exponeringen gick till överdrift? Ja, till viss del menade Jenny Madestam.

– Partiledarna har setts på Youtube tillsammans med influencers, blivit utfrågade av sjuåringar och dansat i TV. Det är naturligtvis positivt för demokratin att fler grupper kan se dem i fler kanaler. Men det innebär också en extrem fragmentisering som har gjort det svårt att få en bild av vad valrörelsen egentligen har handlat om.

Tur i politiken

Kan ren och skär tur ha inverkan på ett partis framgångar? Ja, kommer passande händelser som är utom ens egen kontroll in i rätt läge under en valrörelse kan det få en viss effekt. I Expressens partiledardebatt uppstod ett plötsligt tillfälle som Ebba Busch Thor kunde dra nytta av. Under en diskussion om kärnkraft kommenterade Stefan Löfven att det var intressant att få en undervisning om industrins villkor av Ebba Busch Thor.

– Det som hände var att Busch Thor fick in en rejäl smash på Löfven när hon betackade sig för att bli klappad på huvudet av en statsminister för en feministisk regering.

Det gav skratt, uppmärksamhet och startade en positiv spiral för Ebba, sa Jenny Madestam.

– På samma sätt var den varma sommaren och bränderna tur i oturen för Miljöpartiet i år. Det kom upp på agendan i grevens tid, även om de inte lyckades profitera fullt ut på det.

SD mobiliserar väljare

– Om vi väljare upplever tydliga skiljelinjer mellan partierna, så får man ett ökat valdeltagande, konstaterade Jenny Madestam och skickade samtidigt en passning till samtliga partier.

– Vi väljare har sett ideologiska skiljelinjer i år och det ska partierna vara tacksamma för. De har nämligen inte bidragit till att visa skiljelinjerna. Man kan däremot se att väljarna uppfattar sig som vänster eller höger och den identiteten är ganska fast hos oss i Sverige. Sedan Sverigedemokraternas inträde på arenan 2010 har valdeltagandet ökat i Sverige. När de kom in uppfattades de som ett parti som gick i clinch med demokratiska värderingar, men samtidigt har partiet fungerat demokratiskt mobiliserande med ökat antal väljare.

Slutsatser från valet

Föreläsningen avslutades med några sammanfattande slutsatser från årets val. Vänsterpartiet, Sverigedemokraterna, Centern och Kristdemokraterna har stått för något tydligt och premierats för det. De etablerade partierna har misslyckats med att bryta klyftan mellan de som har och de som upplever att de har för lite.

– Valet var kanske delvis ett protestval. De stora går inte framåt, utan vi har röstat på andra partier, sa Jenny Madestam.

Spretande opinionsmätningar var ett diskussionsämne under förra valet och blev aktuellt även i år.

– Det handlar till stor del om att man, lärd av förra valet, har viktat mycket uppåt och neråt. Men det visar också hur rörliga vi väljare är och att vi agerar på nya sätt hela tiden.

En annan slutsats var att Sverige både liknar och skiljer sig från tendenserna i övriga Europa.

– Vi har ett missnöjt parti som ökar och ett socialdemokratiskt parti som minskar. Samtidigt liknar vi inte Europa eftersom vi har något som kallas svenska värderingar. Med det menar jag en idé om att det är viktigt med solidaritet, jämställdhet och rättvisa. Den grundsynen genomsyrar politiken och eftersom värderingarna ligger väldigt djupt blir steget över till ett samarbete med Sverigedemokraterna enormt stort för övriga partier.

Vem regerar?

Som avslutning fick Jenny Madestam frågan från publiken om vilka hon tror kommer att bilda regering.

– Jag har tidigare gjort nio sannolika alternativ och jag håller fast vid att Centern, Liberalerna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet är den mest troliga konstellationen. Det förutsätter dock att det tolereras av Kristdemokraterna och Moderaterna. Vi ska också komma ihåg att det inte finns något parti som tänker ”vi vill vara i opposition”. Det kan ju trots allt vara positivt att vara i opposition, men nu vill alla vara med och regera.

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

Våran sort – samtal och sånger om socialt utanförskap

Joel Alme, musiker och Peter Molin, socionom

Sånger kan skapas av gripande berättelser från verkligheten. Det visade musikern Joel Alme prov på i samtal med socialarbetaren Peter Molin om barns uppväxtvillkor och socialt utanförskap.

Efter att ha spelat i flera olika band under 2000-talet, släppte Joel Alme sitt första egna album 2008. Sedan dess har det blivit ytterligare tre album och han är inte minst känd för singeln ”Snart skiner Poseidon” som är inmarschsång på IFK Göteborgs hemmamatcher. På Socialchefsdagarna 2018 framförde han flera av sina sånger på scenen i Hammarskjöldsalen och fick svara på frågor om sin uppväxt från socialarbetaren Peter Molin.

Ditt senaste album ”Flyktligan” präglas starkt av din ungdomstid?

– Där jag växte upp fanns det många generationer av fäder och mödrar som svikit varandra. Idén med ”Flyktligan” är att man, som i mitt fall, kan vara förbannad på sin pappa, men att man i vuxen ålder inser att det fanns anledningar till sveket. Jag har sett att det finns alkoholism och missbruk i flera led på min pappas sida. Se stegen och döm inte, det är vad skivan handlar om.

Din mor var inte bekväm i början med din musik. Var hon rädd att någon skulle bli utlämnad i texterna?

– Social skam är något som alltid funnits i den generationen, att inte ska prata om sånt här. För min mamma var det nog jättejobbigt, även om hon aldrig skulle visa det känslomässigt. Det fanns vissa saker som jag absolut inte fick ta upp och det har jag respekterat. Ens egna historier är en sak, men ska andra människor vara med i dem får man inte göra det på ett dömande sätt.

Flyktligan innehåller en sång som heter ”Slå hjärta slå”. Vad handlar den om?

– Om min morbror. Min mamma och hennes två bröder växte upp på ett barnhem. Bröderna blev utsatta för sexuella övergrepp och våld där och en av mina morbröder dog nyligen efter långvarigt missbruk. Låten handlar om det där ögonblicket precis innan man får dödsbeskedet och går runt i nån gammal stadsdel och väcker minnen till liv. Det gjorde min morbror i slutet.

”Backa tiden” var en annan av sångerna som Joel Alme framförde på scenen. I texten nämns Sannaskolans tak, vilket refererar till vänskapen mellan Joel, hans kusin Isak och kompisen Erik. Vänskapen fick ett tragiskt slut.

– Vi tre brukade spela basket på skolan och sen klättrade vi ofta upp på taket och satte oss och pratade. De dog samma år. Isak tog livet av sig på en ungdomsvårdsanstalt och Erik körde ihjäl sig med en stulen bil. Låten kom till när jag satt hemma med mina barn en fredagskväll och tänkte på mina kompisar som aldrig fick uppleva känslan med en familj och stoltheten man känner för det. Jag kände att jag ville hedra dem.

Vad hade samhället eller ni kunnat göra annorlunda under din uppväxt?

– När jag ser någon med missbruksproblem brukar jag tänka på de personerna som barn. Hur var de då? Hur kände man själv när man var liten? Det gör det lättare att se människan bakom missbruket.

Du är verksam i en värld där det finns mycket alkohol. Hur hanterar du det?

– Jag var ganska restriktiv som liten och drack inte alkohol förrän i slutet av gymnasiet. Sen blev det mycket på en gång och jag missbrukade både droger och alkohol och fick lägga in mig själv. Nu dricker jag ingenting, eftersom mitt psyke inte klarar av det.

”Röda bolaget” var nästa sång och bakom den döljer sig en historia om Joel Almes morfar som var sjökapten på Röda bolaget och dog av alkoholism.

– När verkligheten kom med barn och familj klarade han inte av det, utan söp ihjäl sig. Vissa personer fastnar i sin storhetsperiod och han var nog en av dem.

Du och din mor är nästan de enda i er släkt som har klarat sig. Varför?

– Jag brukar säga att hon är gjord av ett annat virke, men jag vet inte vad det virket är egentligen. Hennes bröder valde missbruk, men när hon fick barn så valde hon mig. Det kanske inte var den bästa tiden i livet och vi bodde på olika rivningskontrakt och gick på BUP, men hon gjorde ett val och valde mig. Väljer man bara sig själv hela tiden blir det nog svårt.

Hon tog ett drastiskt beslut när du var liten. Ni drog iväg till Grekland och bröt med din far.

– Hon var 20 när hon fick mig och hade precis ärvt min morfar. Vi luffade runt i Grekland något halvår och det stärkte nog våra band. Ibland behöver man inte tänka exakt rätt, utan bara hålla sig borta från saker.

I ”Våran sort” sjunger du om att ge alla en chans. Du är väldigt icke-dömande?

– Ni i publiken jobbar ju med de här frågorna varje dag och man får välja den vägen, att se människor som goda.

När min kusin dog ringde hans pappa från Australien och frågade om det fanns några pengar kvar i dödsboet. Som ung hade jag svårt att tackla den situationen, men nu ser jag att hela hans beteendemönster beror på hur han själv har blivit behandlad genom livet.

I TV-programmet Jills veranda valde du att spela för några som hamnat vid sidan om, nämligen de intagna på ett fängelse. Hur upplevde du det?

– När man pratar om rätt och fel och straff i USA så märker man att det är en så mycket större fråga där. Jag tror inte att de jobbar med att fångarna ska få uppleva något fint, utan de ska straffas. Därför tror jag att konserten gjorde mycket. I Nashville är musiken djupt inpräntad. Vem som helst har musik inom sig och det såg man där.

Som sista låt framförde Joel Alme "Aldrig bra på livet". Det ledde in samtalet på hans relation med fadern.

– De gånger som jag träffade min pappa när jag var liten, kände jag mig alltid lite äldre än honom. Han var en småfifflare som hade mycket pengar ibland och lite pengar

ibland och lade mycket kraft på vad andra skulle tycka. När han inte hade pengar körde han alltid slitna bilar och berättade då för folk att det var bilen som han använde på landet. Jag såg alla de små lögnerna och det gjorde att jag kände mig äldre än honom.

Hur har det påverkat dig som far?

– Jag kompenserar de grejerna på ett jobbigt sätt och det blir lite sektkänsla över familjen. Bara att lämna hemmet och åka hit till Jönköping gör mig orolig. Jag känner skuld för att inte vara tillräcklig.

.....

Text: Erik Skördåker, copywriter

SEMINARIETEXTER

Vi har anteckningar och bildpresentationer från de flesta eftermiddagsseminarier. Anteckningarna är samlade här och de bilder som föreläsarna visade hittar du på socialchefsdagarna.se. Kontakta oss på info@socialchefsdagarna.se om du har några frågor!

Chefsduellen – dilemman i social verksamhet

Lotta Ekstedt, moderator och chefredaktör för Chefen i Fokus. Elaine Eksvärd, retorikexpert och tävlingsledare. Veronica Magnusson, Visions förbundsordförande. Tävlände: Anna-Lena Andersson, Lotta Karlsson, Alexandra Le och Martin Lirén.

.....

En socialsekreterare pratar illa om sina kollegor. En undersköterska vill inte besöka en brukare i hemmet eftersom dennes rökning blivit allt mer intensiv. Hur agerar du som chef i dessa situationer? I Chefsduellen fick fyra chefer argumentera för sina bästa lösningar.

Chefsduellen inleddes med att Visions förbundsordförande Veronica Magnusson gav en statusrapport om rekryteringssituationen i socialtjänsten. Läget är fortsatt allvarligt, även om det stabiliserades något under föregående år.

– Situationen är skör och det är svårt att rekrytera chefer och medarbetare. Mycket energi som skulle kunna läggas på andra frågor går åt till att leta efter folk, sa Veronica Magnusson.

Den höga arbetsbelastningen och en osäkerhet kring förutsättningarna för att kunna göra sitt jobb är två av orsakerna till rekryteringsproblemen. För att vända utvecklingen krävs ett flertal insatser.

– Jobba med förutsättningarna för cheferna och värna om ert utrymme att jobba strategiskt. Arbetsbelastningen måste prioriteras och bra sätt kan vara att testa arbetstidsförkortning.

Duell i dilemman

Retorikexperten och seminariets tävlingsledare Elaine Eksvärd vände sig sedan till de fyra chefer som skulle göra upp i Chefsduellen.

– Som chefer har ni ingen lätt uppgift, men jag är glad att ni har valt den rollen. I duellen kommer vi se att vi inte bara lär oss av de personer som gör rätt, utan även av personer som gör annorlunda.

Anna-Lena Andersson, socialchef i Kalix kommun och Lotta Karlsson, enhetschef äldreomsorgen i Jönköpings kommun var först ut i duellen. De ställdes inför ett scenario där brukaren ”Hasses” rökning i hemmet hotar hotar en medarbetares hälsa. Vad säger de till ”Hasse” för att få honom att förstå problemet?

Lottas sätt att prata om sitt arbetsmiljöansvar för medarbetarna, där hon samtidigt bjöd in ”Hasse” till att vara delaktig i att lösa situationen, resulterade i flest röster från publiken som agerade jury.

– I det här läget är det bra att göra skillnad på sak och person. Det är en retorisk skillnad som kan göra stor skillnad, sa Elaine Eksvärd.

Anna-Lena och Lotta ställdes sedan inför ett nytt dilemma. En av deras avdelningskollegor luktar ofta svett – hur berättar man det som chef?

Lotta drog längsta strået igen när publikens röster räknades samman. I hennes argumentation tryckte hon bland annat på att hon själv uppskattar när någon berättar för henne när hon behöver ändra något.

– Här är det viktigt att undvika att nämna att andra kollegor har nämnt problemet. Det kan få personen att må dåligt, konstaterade Elaine Eksvärd.

Förståelse sänker garden

Martin Lirén, chef för socialtjänsten i Bromma, gick upp i nästa duell mot Alexandra Le, enhetschef för äldreomsorgen i Nässjö. De fick hantera det tidigare problemet med ”Hasses” rökning, som nu eskalerat till en nivå som fått hemtjänsten att ta ett beslut om att skaffa skyddsmasker till personalen. En av medarbetarna vägrar dock att använda skyddsmask. Hur hanterar man det som chef?

I sina argumentationer visade båda tävlände på förståelse för medarbetarens situation, men gav också argument för uppgiften att ge ”Hasse” den hjälp han behöver. Det innebar ett oavgjort röstresultat från publiken.

– Ett bra sätt är att visa förståelse först och ge en förklaring sen. Då sänker folk garden, sa Elaine Eksvärd.

Nästa scenario för Martin och Alexandra var en socialsekreterare som pratar illa om kollegor. Martin gick rakt på sak och menade att ”det är viktigt att vi gör varandra bättre på arbetsplatsen och det du gör är en motsats till det”, vilket gav flest röster och en finalplats i duellen.

Hög igenkänning lockade till skratt

Det avgörande momentet i finalen mellan Martin och Lotta blev när de båda skulle argumentera för varför en chefsposition inom socialtjänsten är framtidens drömjobb.

– Vill du göra förändring för små barn och ungdomar, och vara med om när en strulig tonåring kommer och berättar att han har blivit ingenjör? Då vill du jobba hos oss med barn och ungdomar som har det svårt. Du kan vara pusselbiten som gör att de tror på en vuxen människa för första gången i sina liv. Vill du vara med och bygga vår välfärd är du välkommen till oss, sa Lotta.

Den argumentationen blev avgörande och Lotta Karlsson stod till slut som segrare i duellen med flest röster i finalen.

– Jag blev djupt berörd av din storytelling och förmåga att beskriva, sammanfattade Elaine Eksvärd.

De krångliga situationer som deltagarna ställdes inför gav upphov till både skratt, diskussioner och beröm från publiken under Chefsduellen.

– Det blir mycket skratt för att det är så mycket igenkänning i de här situationerna. Trots allt handlar det här

om vår vardag och det är inte bara stora frågor som man oroar sig för. Som chef förväntas du klara av det här i ditt ledarskap, avslutade Veronica Magnusson.

Text: Erik Skördåker, copywriter

DIALOGEN

Stefan Österström, bitr. socialdirektör i Jönköpings kommun

DIALOGEN är en strategi för en sammanhållen, innovativ och hållbar socialtjänst.

När Stefan Österström började som utvecklingschef i Jönköping 2008 funderade han över hur förvaltningen skulle kunna arbeta mer systematiskt med att utveckla verksamhetens kvalitet. Detta ”hur” tenderar att ofta försvinna på vägen, men nu ville de börja från grunden och bygga en fungerande utvecklingsorganisation.

Socialförvaltningen satsade under några år medvetet på kompetensutveckling av medarbetare för att öka sin förmåga att arbeta med uppföljning och analyser av verksamheten, och förstärka arbetet med fokus på ständiga förbättringar. De byggde också upp en organisation som tekniskt kunde hantera detta. Detta fungerade som en stödfunktion till organisationen i några år.

Denna strategi kom att kallas DIALOGEN och arbetet kom igång 2013.

Syftet med DIALOGEN var att fokusera på att utveckla processer och arbetssätt som ett alternativ till omfattande organisatoriska förändringar. En viktig aspekt var att DIALOGEN byggde på ett politiskt uppdrag om att arbeta med detta förändringsprogram under sex år fram till 2018.

Börja där du står

Stefan säger att det är viktigt att ställa sig frågan, Vad kan vi påverka? Det är lätt att peka på vad någon annan borde göra ”bara de där borta ändrar på sig så kan vi också göra förbättringar”. Han säger att det blir alltid lite jobbigt när vi pratar om vad vi själva måste göra för att påverka organisationen. Vad är det som ligger i vår påverkansruta? Stefan säger att de ställde sig den frågan och insåg att de hade en hel del själva att göra.

Ledningsgruppen bad cheferna gå ut och fråga sina medarbetare vad organisationen kan göra som förbättrar verksamheten. Det resulterade i att medarbetarna skrev ner 1500 förbättringsförslag!

Stefan säger skämtsamt att ledningsgruppen tittade på honom och sa ”detta var din idé, nu får du sortera dem” och arbetet började med att kategorisera förslagen. Där fanns många förslag som inte enbart handlade om budget, utan även om utbildningsfrågor, rekrytering och lokaler.

Då var det dags att kavla upp ärmarna och arbeta med förslagen, ” nu kör vi, vi har sex år på oss!”

Ett analysarbete inleddes för att förstå förbättringsförslagen. Var det förslag från personer ”som skriker högt” eller förslag där saker verkligen behöver göras?

Ledningsgruppen tittade på hur andra kommuner hade arbetat med utvecklingsstrategier. Arbetet fortsatte med att förändra hela ledningsorganisationen på staben. De byggde upp stödfunktionen och började organisera på ett annat sätt.

Störning är ett viktigt moment

Stefan går vidare och pratar om begreppet störning. Störning är en person som avbryter och ställer sig frågan, vad gör ni egentligen?

Stefan menar på att störning är ett viktigt moment. Idag arbetar man med olika uppföljningar, men man har även utvecklat ett system med kvalitetsrevisioner.

Stefan nämner bland annat ett exempel på en uppföljning inom barn- och ungdomsverksamhet gällande metoden Signs of safety. Jönköpings kommun och en rad andra kommuner har byggt upp ett uppföljningssystem som möjliggör jämförelser mellan kommuner om hur metoden omsätts i verksamheten.

Stefan går vidare och pratar om mål. I Jönköping är det bestämt att det är få organisatoriska nivåer som får ta fram mål för verksamheten. Tidigare fanns det för många mål att arbeta efter.

”Kreativiteten dör när man har 70 mål att arbeta med som enhetschef och medarbetare”.

Efter det att nämnden presenterat nya mål har cheferna tre månader på sig att arbeta vidare med sina medarbetare. Detta har visat sig vara ett framgångsrikt.

Med stöd av följeforskare har socialtjänsten publicerat två böcker med fokus på uppnådda resultat och nyttan för medborgaren. Under hösten 2018 kommer det publiceras en tredje bok som beskriver fördelarna med att över tid bedriva ett långsiktigt och systematiskt utvecklingsarbete.

Deltagarna fick ta med sig böcker från seminariet – är du också intresserad finns böckerna att tillgå på jonkoping.se, sök på ”DIALOGEN”.

En kommentar kommer ifrån en kvinna i publiken, ”Vilket fantastiskt och underbart sätt att beskriva förbättringsutveckling på!”

Stefan tackar och avslutar med att säga ” krångla inte till det, gräv där du står”.

Deltagarintervju Juan Navas, IFO- och LSS-chef i Tjörns kommun

Vad tar du med dig från det här seminariet?

Att man ska gräva där man står; enkelheten. Du behöver inte vara specialist, utan se vad vi har! Men det är också viktigt att få förtroende från politiken, det är en förutsättning annars styrs vi av delårsrapporter.

Hur fungerar det i din kommun/organisation?

I min kommun är det väldigt traditionellt. Direktiven bryts ner från kommunfullmäktige ner till tjänstemannanivå. Om ekonomin går dåligt vill politikerna ha rapporter varje månad, går ekonomin bra vill de ha ett par rapporter om året. Går det dåligt resulterar det i mindre tillit och mer press från politiken. Men sen är det också tvärtom – går det bra så ökar tilltron och pressen minskar.

Juan nämner också att störningsmoment är viktigt, det är viktigt att ha någon som säger ifrån.

Deltagarintervju Carina Falkewall, sektorchef IFO- och funktionshinder, Västra Göteborg

Vad tar du med dig från det här seminariet?

Långsiktigheten var en viktig parameter men också att stanna upp i analysen. Vi är så lösningsfokuserade i vår verksamhet men det utmanade Stefan oss att stanna upp! Att göra en analys innan vi löser saker. Stefan beskriver det mycket mer genomgripande än vad vi gör i vår kommun idag. Han beskriver det vi försöker göra i ett helhetsperspektiv och på ett enkelt sätt.

Att våga jobba med störmoment, att våga låta sig utmanas, se det som en naturlig del i organisationen – det är inte farligt! Men sen också det med mål känner jag igen mig i. Stefan var så tydlig i detta och satte ner foten. Jag kan ta till mig detta och blir lite modigare efter att ha varit här och lyssnat!

Text: Emily Pettersson, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Kommunutredningen

Huvudsekreterare Sverker Lindblad

Under de närmaste decennierna ställs kommunerna inför en rad utmaningar, bland annat till följd av den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniseringstakten. För att kommunerna på lång sikt ska kunna möta samhällsutvecklingen krävs att de har en kapacitet som står i proportion till deras uppgifter. En parlamentariskt sammansatt kommitté har därför fått i uppdrag att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar.

Sverker Lindblad är huvudsekreterare i Kommunutredningen som lämnar sitt slutbetänkande i oktober 2019.

Ett delbetänkande om avtalssamverkan lämnades i oktober 2017. Slutbetänkandet kommer den 15 oktober 2019.

Huvudutmaningarna är att en minskande och åldrande befolkning ger bristande kapacitet, framförallt i mindre kommuner, och att urbanisering och vidgade funktionella regioner innebär att kommunindelningen inte svarar mot ett funktionellt regionperspektiv.

Andra stora utmaningar är personal- och kompetensförsörjning, etablering och integrering av nyanlända, kommunernas investeringsbehov, växande anspråk på service och klimatförändring och inte minst de stora skillnaderna i kommunernas förutsättningar, beroende på om de är stora eller små, landsbygdskommuner eller storstadskommuner. Exempel:

- 39 procents tätortsgrad i Berg men 100 procent i flera Stockholmskommuner.
- Från över 74.200 kr/invånare i kommunala nettokostnader i Vilhelmina till 33.900 kr/invånare i Solna.

- Genomsnittlig köpeskilling för småhus från 310.000 kr i Ragunda och Åsele till över 10 miljoner kr i Danderyd och Lidingö.
- Från 2.500 invånare i Bjurholm och Sorsele till 950.000 invånare i Stockholm.
- Från över 19.000 kvadratkilometer i Kiruna till 9 kvadratkilometer i Sundbyberg.
- Från 34 procent 65+ i Borgholm och Pajala till 13 procent i Sundbyberg och Huddinge.

Text: Kommunutredningen

En återhämtningsinriktad psykiatri i Jönköpings län

Mia Nordlund, Marie Linder, Arpad Andersson och Sara Thil, FoU i Jönköpings län.

Socialdirektör Karl Gudmundsson, som är seminarievärd, inleder seminariet med att hälsa alla välkomna. Karl berättar att han är här för att han inte vet allting om återhämtningsinriktad psykiatri men att han förstått att det är framgångsrikt inom Jönköpings län. Nu ska fyra stycken föreläsa för oss om Co-production.

Marie Linder börjar med att återberätta en historia om sin smärta, förtvivlan och oro men att det fanns ett hopp och en framtid trots de djupa sårerna hon bar inombords. Föreläsningen kretsar kring följande teman:

- återhämtning
- återhämtningsinriktat förhållningssätt
- Co-production
- peer
- recovery college
- peer support.

Återhämtning

Marie återberättar sin livshistoria och hur hon fick kontakt med psykiatri. Hon berättar att hon inte minns händelseförloppet till hundra procent men att hon minns att hon åkte med ambulans. Mardrömmar och flashbacks började återkomma med tiden trots att Marie trodde att hon var över sitt trauma.

Med tiden fick Marie två diagnoser och hon började läsa på om vad de innebar. Efter att ha talat med en av personalen, vid namn Birgit, kom Marie fram till att hon ville resa runt och föreläsa om sina erfarenheter. Men hur skulle hon våga när hon kände sig så svag? Efter att Birgit berättat sin historia, log hon. Varför log Birgit trots att hon hade gått igenom så pass tunga händelser? Samtidigt tänkte Marie: ”Kunde hon så kan jag”.

Peersupportern Marie Linder.

Med tiden kom kraften och motivationen och Marie fick information om att ansöka som ”peer”. Att arbeta som peer innebär att arbeta med den erfarenhet man har som resurs utifrån sina egna händelser. Peer innebär att man har insikt om sin sjukdom och hälsa. Att dela med sig av sina erfarenheter till andra gör man för att inspirera andra. Så Marie började hålla i egna föreläsningar och klarar nu av att jobba med det.

Återhämtningsinriktat förhållningssätt

Det finns några faktorer som är relevanta inför individens livsresa till återhämtning. Det handlar om att finna hopp och att kunna se ett sammanhang. Vidare handlar det om att ha ett ”aktivt jag” för att sedan komma till egen insikt. Till sist finns kraften till att ta eget ansvar.

Vi har alla upplevt svårigheter i livet och sedan gått igenom de här faserna. Därför är det viktigt att försöka sätta sig in i klientens perspektiv.

Men vad är personalens mål i det här sammanhanget?

Det är att vara medresenär och att försöka se människan bakom diagnosen. Det handlar om att försöka bygga en jämlik relation och att kunna byta perspektiv till individens perspektiv.

Det handlar även om att vara det coachande stödet i motgångar och att finnas där för att fira framgångar och försök. Personalen ska finnas där för att göra motgångar till erfarenheter. Misstag och misslyckanden finns inte utan det handlar om att ta fram erfarenheter och kunna se framåt. Det handlar om det ömsesidiga lärandet, och då behövs utbildningar och studiecirklar för att kunna förmedla informationen vidare.

Men för att klara det och inte bränna ut personal behövs ett återhämtningsinriktat förhållningssätt gentemot varandra. Mellan personal, medarbetare, chefer och de vi är till för. Det måste finnas i organisationen och det är viktigt att också försöka engagera peers.

Co-production

Co-production betyder samskapande vilket innebär att ha ett jämlikt förhållande i sitt arbete. Både peer och olika professionerna ska stå för samskapandet inom ett jämlikt förhållningssätt till varandra. Det handlar om att göra det tillsammans från scratch. Professionen äger inte allt!

De planerar, genomför och utvärderar tillsammans. Det bygger på ett engagemang för att man vill göra det man gör. Man använder sig av de resurser som finns i närområdet, både när det gäller materiella och immateriella resurser. Sammanhanget är att vara där man verkar. Både region och kommun har gemensamma intressen och därmed ett samskapande.

Återhämtningsinriktade utbildningar skapas till följd av behovet av kunskap inom återhämtning. Det här skapar även ett nätverk för Peer och professioner då de kan känna samhörighet. Fokus ligger även på att knyta ihop någon typ av handledning till det. Det är en viktig del för att man ska vilja fortsätta.

Peer

Att vara peer (person med egen erfarenhet) innebär att vara jämlik sina kollegor. En peer har egen erfarenhet av psykisk ohälsa. Det anordnas utbildningar för dem som blir Peer. Förutom erfarenhet handlar det om att kunna berätta om sina erfarenheter. Det krävs ett visst mod att dela sin livshistoria, sprida kunskap och vara en röst utåt – trots allt är det vår tyngsta CV som vi bär med oss. Självständighet är viktigt då man inte alltid har tillgång till sitt nätverk. Peer med professioner gör det möjligt för Co-production då man kan använda sig av bådars erfarenheter.

Peer-nätverket behöver fyllas på kontinuerligt då folk går vidare i sina liv. Det är en liten kärngrupp som träffas en gång i månaden. Det finns tre stycken peers i planeringsgrupp som bestämmer vad som ska tas upp. Önske-

mål diskuteras, som att vilja veta mer om projekten. De tar även upp olika diskussionsfrågor. Vad förväntas av peers och vad gör regionen och kommunen? Vad är skillnaden? Kan vi säga stopp när folk frågar för mycket? När gruppen träffas ofta föds nya idéer som man kan bygga vidare på.

En utbildning hölls i Eksjö för blivande peers. Sammanlagt var det nio stycken peers och sex stycken personal. Utbildningen – ett medskapande lärande – varade under fyra dagar och avslutades med workshop. Detta gjordes under samtliga dagar:

Dag 1. Medskapande lärande – vad är viktigt för oss att göra? De tog reda på vilka som är med och hur ska de möta varandra. De lärde sig att tänka såsom i Co-production. De är personerna som är här. Mycket fokus lades även på samtal, information om hur man får fram sina erfarenheter och sedan tar till sig av andras erfarenheter.

Dag 2. Co-production – det handlade om att hitta sina styrkor och att komplettera varandra, inte bara se ens problem som hinder. Det kallas också för samskapande.

Dag 3. Organisationen – personliga kontaktnät (förening, kyrka, myndighet). De gjorde sedan en sammanställning av gruppens nätverk för att se vilka kontakter de hade.

Dag 4. Medskapande samarbete – hur ska vi nu gå vidare? Sedan tog med allt till workshopen och satte ihop allt. De röstade om vilka utbildningar de ville börja med och ta fram. Workshopen tog fram följande vision:

”Samskapande av profession och personer med egen erfarenhet med visionen att inspirera och ge möjligheter till förståelse och insikt omkring återhämtning från psykisk ohälsa.”

Recovery college

De hämtade inspiration från London och dess 30 Recovery colleges. Önskan är att få öppna ett Recovery College i Jönköping. I London pratade även de om Co-production. Det första skapades år 2010. Deras utbildningar är allt från en halvdag till flera veckor. Det var inte alltid direkt kopplat till psykisk ohälsa men de hade en viss inriktning på det.

Peer-support

Det pågår ett projekt under åren 2018 till 2020. Uppdraget kallas för Strategigrupp missbruk/psykiatri. Personer med egen erfarenhet av psykisk ohälsa kan därmed få en arbetande roll inom vård och omsorg för att stötta andra personer i deras återhämtningsprocesser. Peersupporterns arbete utgår från att stöd till indicier är baserat på egna erfarenhet av återhämtning, egenmakt och minskat självtigma. Det är av relevans att bygga upp stödet runtom och ge dem det som behövs.

Effekter ur ett individperspektiv: ökad återhämtning, ökad känsla av egenmakt, bättre social förmåga, mer hopp och kontroll. Peer support kan vara som en bro mellan personal och brukare.

Ur ett personalperspektiv leder peer support snarare till ökad kunskap om brukare. Det ger ökad förståelse för livet med psykisk ohälsa. Det påverkar dem i arbetsgrup-

pen positivt även om bara en i personalstyrkan har den erfarenheten. Det skapar även en viss medvetenhet kring olika traditionella gränsdragningar mellan personal och brukare.

De synliga effekterna inom ett verksamhetsperspektiv påvisar att det påverkar vårdklimatet positivt, det blir mer återhämtningsinriktat. Chefen upplever att deras synsätt på personalen som helhet förändras och blir mer personligt.

Peersupportern upplevs agera som rollmodell för ett mer öppet och brukarorienterat vårdklimat. Det leder till färre tvångsåtgärder och mindre behovsmedicinering. Ett samtal med peersupportern har ofta kunnat räcka för att ge en upprörd patient trygghet och lugn.

Marie Linder avslutar med att tacka Birgit för att hon gav henne ett hopp. Annars skulle hon inte ha stått här och föreläst för oss idag.

.....

Text: Sofia Somo, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Samverkan vid utskrivning från sjukhus

Maj Rom, handläggare, Emma Spak, samordnare och Greger Bengtsson, handläggare SKL

Seminarier som leddes av Sveriges Kommuner och Landsting handlade om nära vård och samverkan vid utskrivning från sjukhus.

Seminarier var uppdelat i två delar där Emma pratade om nära vård för att sedan lämna över ordet till Maj och Greger som talade mer konkret kring hur utskrivning från sjukhuset sker. Anette Johannesson från FSS var moderator/seminarievärd.

Bakgrund

Emma Spak är SKL:s samordnare för nära vård. Hon inleder med att säga att det är många som talar om att det krävs en omställning och förändring inom området, men för att förstå det måste man veta varför detta behövs och vad det är för behov egentligen.

Om man tittar på Sverige i dag präglas verksamheten av goda resultat och hög medicinsk kvalitet. Däremot har Sverige sämre resultat internationellt när det kommer till mjuka värden såsom kvalitet i form av kontinuitet, tillgänglighet och delaktighet.

Vidare berättar Emma att hälsan är olika mellan olika grupper och att hälsan då blir ganska ojämlig. Hon lyfter att Sveriges demografi genomgår stora förändringar och att det om tio år kommer att finnas fler äldre och färre arbetsföra. Det är en stor förändring och utmaning som vi står inför.

Hon slår fast att arbetssätt och sjukdomspanorama måste ändras och att vi måste anpassa hur vi arbetar med denna fråga. Åtgärderna och syftet med denna omställning måste ligga i linje med bibehållen eller ökad kvalitet, ökad jämlikheten och minskade klyftorna i hälsa, och sist men inte minst en väsentligt bättre resursanvändning.

Hur definieras "närhet"?

Emma beskriver utifrån en bild från Västra Götalandsregionen att de har jobbat mycket med att definiera begreppet närhet. Det blir lätt att man talar om geografi, att något ska vara nära en, till exempel att man listar sig på närmaste vårdcentral. Tillgänglighet är också närhet och kan handla om öppettider, det fysiska mötet, kontaktmöjligheter samt digitala möten.

Den relationella närheten är också väldigt viktig och handlar om relationen till sin vårdkontakt och att just denna relation ska fungera. Att man ska känna trygghet i sin vårdkontakt och att denne ska ha kompetens för att hjälpa och så vidare. Det man också pratar om här är kontinuiteten och att den i sig inte är viktig, om relationen inte fungerar bra.

Emma tar ett exempel från när hon var liten och besvärades av eksem och var tvungen att gå till vårdcentralen och fick träffa doktorn ofta. Hon hade samma doktor var gång och tyckte att han var otäck och Emma var ofta ledsen när hon var tvungen att gå till doktorn. Exemplet visar på bra kontinuitet men mindre bra relation.

Man behöver arbeta mer med relationerna än med kontinuiteten. "Patientens upplevelse är central för upplevelsen av närhet."

Nära vård handlar inte handlar om en ny organisation eller en ny vårdnivå, utan om hur vi bygger nätverken emellan. Hur får vi det här att hänga ihop och länka över? Jo man kan skapa nya arbetssätt och olika arbetsgrupper för en specifik målgrupp, till exempel avancerad sjukvård i hemmet (ASIH) eller mobila team.

Men oavsett hur många arbetsgrupper vi bildar är vi fortfarande sämre på att samverka med andra arbetsgrupper och lappa över varandra.

Målbild

Emma beskriver att det finns en målbild: En god och nära vård utgår ifrån individuella förutsättningar och behov. Den bygger på relationer, hälsofrämjande, förebyggande och proaktiva. Den bidrar till jämlik hälsa, trygghet och självständighet och den grundas i gemensamt ansvarstagande och tillit. Det är viktigt att man checkar av sina idéer mot denna målbild och mot dessa punkter för att se att de stämmer överens.

Vägen mot målet

Hur når vi målet? Det handlar om ett modigt och uthålligt ledarskap och att skapa utrymme för förändring. Och för den verksamhetsnära medarbetaren så handlar det om att ha mandat för att göra förändring och att man har verktyg för att ta sig framåt. Det måste även få vara roligt att arbeta! En förbättrad personalupplevelse är nämligen en viktig faktor. Emma skickar med alla som arbetar med det här att reflektera över denna fråga: "Vad kan jag göra för att bidra till arbetsglädjen och utvecklingen av den nära vården?"

Konkret om utskrivning

Maj Rom och Greger Bengtsson, som båda är handläggare på SKL, tar över ordet. De pratar om hur utskrivning från sjukhuset sker och inleder med att man tidigare trott att kommuner och landsting inte kan samarbeta. Sen kom 1 januari 2018 och den nya lagstiftningen som innebar mer samarbete.

Om man inte vet vart man ska spela det ju ingen roll hur man gör, menar Maj, och målet blir därför viktigt. För att klara ut de demografiska förändringarna måste de äldre rehabiliteras och klara mer själva.

Det har skett en dramatisk förbättring av utskrivningsprocessen. Greger berättar att det minskat med 25 % i hur många dagar som personen varit utskrivningsklar och att ettusen vårdplatser frigjorts. Greger beskriver att det gått från stark misstro till samarbete och att fler får en fast vårdkontakt.

Hinder och svårigheter

- Ändringar av planerad utskrivning som stressar omsorgen.
- Högre tempo ställer nya krav.
- Svårt för vårdcentralerna att bli dirigent i processen.
- SIP är svårt.
- Informationsöverföring, systemen som vi har, och kommunikation.

Framgångsfaktorerna är

- tillit,
- vilja att göra på det nya sättet,
- struktur för samarbete på olika nivåer med mötesplatser för dem som ska samarbeta,
- följsamhet till rutinerna,
- trygg hemgång behövs.

Nästa steg i arbetet är att

- flytta fokus från utskrivning till att förebygga inskrivning,
- arbeta med kulturen,
- biståndshandläggarens roll förändras och hur ska man fatta beslut i det här läget,
- följa upp och utvärdera.

Diskussion och röst från deltagare

I slutet av seminariet togs många frågor upp som ledde till diskussion mellan seminarieledarna och deltagarna. Frågorna handlade bland annat om problematiken med det förväntade datum för när personen är förväntat utskrivningsklar som sjukhuset förmedlar under sjukhusvistelsen. När ett sådant datum ges börjar kommunens arbete och de riggar upp med hemtjänst och så vidare, och om sedan datumet ändras blir detta ett irritationsmoment.

”Tillit och tillsammans, det är det som det handlar om. Vi behöver gemensamt titta på vad man kan göra och göra det tillsammans. Samverkan måste man hela tiden jobba med, det fungerar olika inom olika områden och är beroende bland annat av chefsbyten.” Det säger Leena Kuusipalo, verksamhetschef i socialförvaltningen i Botkyrka kommun.

Text: Alva Weber, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Agenda för integration

Leif Klingensjö, sektionschef avdelningen för utbildning och arbetsmarknad. Karin Perols, utredare avdelningen för utbildning och arbetsmarknad. Ove Ledin, handläggare avdelningen för vård och omsorg, sektionen för socialtjänst. Alla från SKL

De senaste åren har präglats av upp- och nedgångar i mottagandet genom nya regelverk, omstöpta samverkansformer mellan aktörer och ändrade ekonomiska förutsättningar. Kommunerna och socialtjänsten påverkas av alla delar och därmed också de snabba förändringarna.

Det gäller mottagandet av asylsökande vuxna och familjer i anläggningsboende eller eget boende, ensamkommande barn och unga, de som får avslag, anvisade och självbosatta nyanlända, kvotflyktingar och anhöriga. Erfarenheterna och lösningarna är olika över landet. Vid seminariet presenteras och diskuteras aktuella frågor, utmaningar, goda exempel och möjliga framtidsscenarier.

Alla föreläsare på seminariet ”Agenda för integration – från mottagandet av asylsökande till efter avslag eller bosättning och etablering” arbetar på SKL: Leif Klingensjö, sektionschef avdelningen för utbildning och arbetsmarknad. Karin Perols, utredare avdelningen för utbildning och arbetsmarknad. Ove Ledin, handläggare avdelningen för vård och omsorg, sektionen för socialtjänst.

Bakgrund

Sverige hade stora utmaningar i och med flyktingkrisen hösten 2015 och kommunerna har ställt upp oerhört mycket och gör det fortfarande. Vi behöver arbetskraft i Sverige. Etablering är och kommer även framgent att vara

en viktig fråga för att kunna tillgodose arbetsmarknadens behov.

Den nationella siffran är att cirka 42 procent idag går ut i arbete eller studier, 90 dagar efter avslutade etablering. När det gäller statistiken så skiljer det sig dock åt hur väl de olika kommunerna lyckas. Det finns kommuner i Jämtland där siffrorna visar att 85 procent av individerna går vidare till arbete eller studier medan siffran för andra kommuner är 5-10 procent. Lyckas vi inte med etableringen så kommer vi att skapa många andra problem.

SKL driver frågan om finansiering där staten inte täcker kostnaderna till kommunerna eftersom finansiering är en avgörande fråga. Ett sådant exempel är att kommunerna får ligga ute med stora summor pengar eftersom Migrationsverket inte hinner med att utbetala pengar.

Det finns utmaningar, kvotflyktingar ökar då det idag är 5000 individer som Sverige skall ta emot. Kvotflyktingar är inte med i Mottagandeutredningen. De har ofta en utsatt situation. Många kommer från svåra förhållanden vilket innebär utökade kostnader för kommunerna. SKL har uppmärksammat statssekreteraren om detta.

Det finns ett starkt stöd att alla kommuner skall ta emot nyanlända och där är bosättningslagen viktig. Bosättningslagen täcker endast ett visst behov och kommunerna har att hantera helheten mellan de som egenbosätter sig, anhöriginvandring till de som anvisas till kommunen.

Detta är aspekter som tydligare måste komma fram, det räcker inte att säga att bosättningslagen fungerar.

En annan viktig fråga är bostadspolitiken. SKL kommer därför att starta Agenda på bostadspolitiska området i likhet med Agenda för integration, detta för att nå en helhet i bostadsfrågor.

SKL:s Agenda för integration fokuserar på olika områden. Exempel på detta är mottagande och bosättning, etablering på arbetsmarknaden, integration i samhället, barn och unga, hälsa, statliga ersättningssystemen till aktuell forskning och utveckling. Arbetet görs utifrån olika utgångspunkter som helhetssyn och samordning, samverkan med olika aktörer, att få till en jämnare fördelning inom landet, fler nyanlända i arbete m.m.

Asylmottagande

Migrationsverket kommer att publicera en ny prognos den 8 november, 2019. Det är ett lägre inflöde idag än under de senaste åren. Migrationsverket har stängt ner de tillfälliga boendena och de försöker nu att anpassa sig till nya nivåer. En strategi som Migrationsverket har är att samla sina verksamheter till vissa strategiskt utvalda kommuner.

Huvudförslaget i mottagandeutredningen Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande, innebär att asylsökande skall tas emot i statliga ankomstcenter där asylprocessen påbörjas.

Asylsökande med högre sannolikhet att få stanna anvisas enligt förslaget till en kommun inom fyra veckor. För de individerna får kommunerna ansvar att ordna med boende och insatser under asyltiden. Efter uppehållstillstånd bor den nyanlände kvar inom kommunen.

Under april 2018 presenterades 2 förslag. I huvudförslaget, som utredningen förordar, kommer staten, kommunerna och landstingen att ta ett gemensamt ansvar för mottagandet. I det alternativa förslaget kommer staten att ta ett ansvar för mottagandet av asylsökande i huvudsak på egen hand.

Det är begränsningar i Mottagandeutredningen gällande egenbosatta och två inriktningar presenteras. En individuell social prövning i vissa kommuner och/eller områdesbegränsningar där vissa kommuner föreslås att vara helt undantagna. De kommuner som omfattas är Borlänge, Borås, Botkyrka, Eskilstuna, Filipstad, Gävle, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Huddinge, Järfälla, Jönköping, Karlskrona, Katrineholm, Kristianstad, Landskrona, Linköping, Malmö, Motala, Norrköping, Nyköping, Perstorp, Sandviken, Stockholm, Södertälje, Trollhättan, Uddevalla, Uppsala, Västerås, Växjö, Åstorp och Örebro.

Mottagandeutredningen har också ett förslag om ensamkommande som inte ligger i paritet med SKL:s krav på att staten skall ta det initiala ansvaret för ensamkommande. I stället läggs ett förslag om en ny typ av beredskapsersättning för ankomstkommuner och möjlighet till avlastning vid många asylsökande, en så kallad ankomst-anvisning införs.

En ankomst-anvisning tydliggör vilken kommun som är ansvarig och ger möjlighet att dela på ankomstansvaret. Asylansökan bör göras vid ankomstcentret och kommunerna där centren är lokaliserade blir ankomstkommun. Beredskap i ankomst avser dessa kommuner och utgår från Migrationsverkets prognos, om antalet överskrider prognosen kan Migrationsverket anvisa till annan kommun inom länet.

Remisstiden att yttra sig över de olika förslagen har förlängts till den 15 november 2018 och SKL skall vara färdig med sitt yttrande senast den 12 oktober. Så snart deras yttrande är klart kommer det att läggas ut på SKL:s hemsida.

Ensamkommande barn och unga

Prognosen för 2018 är att 1500 barn kommer att söka asyl i Sverige. Till och med den 30 september 2018 har 726 barn sökt asyl varav 26 procent är flickor. Vi är nu nere i samma nivåer som 2007. Prognosen för 2019 är att det kommer 2300 barn, prognosen för 2020–2021 är att 3000 barn kommer att söka asyl.

Det kommer en ny anvisningsmodell under 2019 som är mer flexibel än den som vi har för närvarande. Anvisningsandelarna skall kunna omfördelas inom ett län vilket innebär att om en kommun vill bli nollad så förutsätter det att en annan kommun säger att de kan ta emot.

En kommun kan dock aldrig säga nej till en anknytning. Anvisningar på anknytningar skall dock minska då begreppet anknytning snävas åt. Vid anknytningsanvisningar så skall anknytningspersonen kunna vara delaktig i omhändertagande av barnet vilket kommer att innebära att anvisningar på anknytningar kommer att minska.

Gymnasielagen

Den så kallade gymnasielagen trädde i kraft den 1 juli 2018, vilket är en ny möjlighet till uppehållstillstånd för ensamkommande unga vuxna. Totalt har ca 10600 ansökningar kommit in men endast ca 9300 ansökningar kommer att prövas. En ny rättsutredning har kommit, vilket innebär att de som bor i anläggningsboenden via Migrationsverket kommer att ha rätt att bo kvar då de har fortsatt rätt till bistånd enligt LMA. SKL har upprättat en länk på hemsidan som heter SKL:s promemoria med frågor och svar där kommunerna kan få svar på många frågeställningar.

De ungdomar som har flyttat ut från Migrationsverkets boenden skall anskaffa boende på egen hand då regeringen har varit tydlig med att det är vuxna personer. Undantaget är vårdbehov och då skall socialtjänsten göra individuella behovsprövningar enligt SoL. Bistånd om bostad kan enligt lagen endast beviljas vid speciella svårigheter som missbruk, ohälsa m.m. (RÅ 1990 ref. 119).

Utgångspunkten för försörjning skall i första hand ske med studiestöd. Studiehjälp betalas ut till individen till sommaren då de fyller 20 år. Eventuellt kan kompletterande ekonomiskt bistånd betalas ut om kraven är uppfyllda. Från hösten det år individen fyller 20 år så kan studielån och studiebidrag vara aktuell.

Ersättningar för kommunen kommer att betalas ut som en schablon, det vill säga 133200 kronor samt schablon om 750 kronor per dygn för studerande till och med första kalenderhalvåret den unge fyller 20 år men då krävs att de har studiehjälp. Kommuner kan också åter söka ersättning för kostnader för försörjningsstöd upp tills att ungdomen fyller 21 år.

Delmi har gjort en studie av ensamkommande under åren 2003–2014, Ensamkommande barn och ungas väg in i samhället. Studien visar bland annat att det är få ungdomar som fullföljer treårig gymnasieutbildning. Det går bättre för ensamkommande än för dem som har kommit tillsammans med sin familj då det bland annat finns ungdomar som hoppar av sina studier för att hjälpa sina föräldrar.

Asylsökande som får avslag

Det är mycket svårt att göra prognoser kring hur många som förväntas få avslag, hur många som förväntas återvända frivilligt samt hur många som förväntas att avvika.

De närmaste fyra åren förväntas ca 50000 individer att avvika. Migrationsverket överlämnar 700–1000 ärenden i månaden till gränspoliserna efter att den frivilliga tidsfristen att återvända har gått ut. Gränspoliserna verkställer i sin tur 300–350 ärenden i månaden vilket innebär att de har ca 17000 öppna ärenden varav 12000 individer är efterlysta.

Mottagandeutredningen är väldigt vag när det gäller detta område vilket SKL är kritiska till. De individer som hittas får åka till ett obligatoriskt avresecentrum, avvisningen skall då ske inom en tidsperiod av 2–4 veckor och sedan kommer individen att skrivas ut ur alla system. Ser man till statistiken så ser man att det tar betydligt längre än 2–4 veckor att återvända.

Mottagande av nyanlända

Antalet nyanlända kommer att ligga på drygt 30000 individer år 2019–2021. Anhöriga kommer att stå för ungefär hälften av de som bosätter sig i kommunerna i framtiden. Runt 9000 individer kommer att anvisas nästa år varav hälften är egenbosatta.

Fördelningen mellan de som anvisas och de som egenbosätter sig har blivit allt jämnare under de senaste åren. Arbetsmarknadsdepartementet skulle vilja se att fler anvisas än att de egenbosätter sig.

Det finns diskussioner inom arbetsmarknadsdepartementet att de som har bott EBO under asyltiden skall kunna anvisas när de har fått till uppehållstillstånd till en kommun. I år utgör kvotmottagandet en tredjedel av alla anvisningar men det kommer framöver att vara en majoritet av de som anvisas till kommunerna.

Innan nuvarande bosättningslag började gälla i mars 2016 gjordes mätningar av kommunmottagna flyktingar i förhållande till befolkningen. 2014 hade Lessebo kommun tagit emot ca 700 procent fler än vad de skulle ha gjort utifrån sin befolkningsandel. 2017 trycks antalet individer ihop i förhållande till sin befolkningsandel, vilket innebär att kommuner med en hög andel egenbosatta har kompenenserats i högre grad efter att bosättningslagen infördes.

Bosättningslagen

Går inte hand i hand med hur väl kommunerna lyckas med etableringen. Det finns flera kommuner som säger att de har en större kapacitet att ta emot och det finns också ett behov av arbetskraft. SKL driver frågan men regeringen säger blankt nej. Det har diskuterats på högsta politiska nivå. Det finns inget skrivet om hur länge kommunens bosättningsansvar gäller.

Kvotmottagandet

Sverige tar emot 5000 kvotflyktingar per år vilket utgör hälften av de som anvisas. "Emergency"-ärenden är prioriterade. Att en sådan stor del utgör kvotmottagande kommer att innebära nya behov av insatser i mottagandet.

Anhöriga inom mottagandet

År 2018 utgör ca 17500 av totalt 47500 individer anhöriga, år 2021 kommer de att utgöra 10400 av totalt 32200 individer. Vuxna personer har ett eget ansvar att ordna sitt eget boende. Socialtjänsten har inget generellt ansvar att ordna boende till alla bostadslösa. Vistelsekommunen har det yttersta ansvaret för ekonomiskt bistånd.

Om individen har en bosättningskommun är vistelsekommunens ansvar begränsat. Placeringskommunen är ansvarig för att planera för återföreningen. Kommunen har generellt inget ansvar gällande bistånd till föräldrar till ett ensamkommande barn. Utgångspunkten är att personen skall vistas i Sverige när den söker bistånd. Det finns en kunskapsguide om vilket ansvar kommunerna har som heter Kunskapsguiden om familjeåterförening.

Etableringsprogrammet

Det är nu de stora grupperna kommer att gå ur etableringen. Det tredje året säger något om hur många som kommer ut i försörjningsstöd, knappt hälften kommer ut i kompletterande eller helt försörjningsstöd. Statistik visar också att det går snabbare i dag att etablera sig än för några år sedan.

Det skiljer mycket mellan länen, dvs hur många procent som går ut i arbete eller studier 90 dagar efter avslutad etablering. Det län som har lägsta siffrorna ligger på 28 procent och Jämtland lyckas bäst med över 47 procent. Riksnittet ligger på 36 procent. Skillnaderna mellan länen tror SKL beror på:

- Kommunen är engagerad i etableringsinsatserna
- Kommunen som arbetsgivare, extratjänster
- Det finns kommuner som har använt väldfärdsmiljarderna
- Vuxenutbildningen, utbildningsplikt och snabbspår
- Arbetsförmedlingens närvaro

Kontaktuppgifter

www.skl.se/integration
ove.ledin@skl.se, 08-452 77 66
Karin.perols@skl.se, 08-452 76 82
Läs mer på <https://skl.se/integration>

Text: Ulrika Nyberg, områdeschef Integration, Socialförvaltningen Östersunds kommun

Sveriges bästa verksamheter

Henrik Eriksson, fil. dr, docent, Chalmers tekniska högskola och www.forbattningsakademien.se

Henrik Eriksson, arbetar med kvalitetsutveckling och forskning på Chalmers tekniska högskola och www.forbattningsakademien.se.

Innan vi går in på Sveriges bästa verksamheter ska vi undersöka Sveriges sämsta verksamheter. Hur arbetar de? Ungefär 70-80 procent av alla deras utvecklingsinsatser misslyckas. Att de inte kommer fram till lösningen beror på bakomliggande faktorer. Här är misstagen som de gör:

Misstag #1: De är inte behovs- och syftedrivna.

Misstag #2: De utvecklar inte värdeskapande processer och nätverk.

Misstag #3: De leder inte arbetet framåt beträffande förbättring och innovation.

Misstag #4: De är inte motiverade.

Misstag #5: De förbättrar inget.

Det här leder till ganska mycket snack men ingen action, alltså ingen verkställighet av de åtgärder som behövs för förändringsarbete.

Henrik presenterar två tankesätt beträffande förändring. Det ena är att om man ska få andra resultat än vad man tidigare fått, måste man ändra det befintliga systemet. Ändrar vi inte hur vi jobbar kan vi inte heller förvänta oss att få bättre resultat. Det andra tankesättet är att det inte finns någon poäng med att ändra systemen då det är systemet som förändrar människan. Det skulle kunna innebära att man blir som den arbetsplats man varit på. Stämmer det? Henrik är mer inne på det första tankesättet.

Att ta reda på vad som fungerar

Henrik berättar att Sveriges kung ger ut priser till verksamheter och ställen som har haft ett bra utvecklingsarbete och kvalitet på sitt arbete. De har även försök bemöta behoven hos sina målgrupper. I sin forskning har Henrik intervjuat olika verksamhetsföreträdare som har fått utmärkelser. Vad ligger bakom alla begrepp och principer som gör vissa verksamheter bättre än andra?

Fem principer för bättre verksamhet, bättre resultat och högre kvalitet

Princip #1: Vi är behovs- och syftedrivna

Vid en intervju med rektorn till en av Sveriges bästa skolor framkom följande. För att gå till botten med beslutsfattandet är det av relevans att ständigt påminna sig själv om vem man finns till för. Man bör därför ställa sig följande tre frågor:

- 1) Varför finns själva verksamheten?
- 2) Varför arbetar du [de anställda] på verksamheten?
- 3) Varför fortsätter vi med att göra det som vi gör, och varför gör vi det inte på något annat sätt?

För att en verksamhet ska bli framgångsrik behöver de mindre av omfattande analyser, strategisk planering,

strategiworkshops, budgetarbete, dokumentation, stora (nästintill) meningslösa enkäter, rapportskrivande, kartläggning, IT-stöd/system och verksamhetsplanering. Istället bör fokus ligga på dialoger om "kundbehov", samordning mellan funktionerna, systematiska problemlösningar, förbättring av arbetssätt, dialog med "kunden", experimentera fram lösningar, dialog chef-medarbetare samt uppföljning av arbetssätt. De får heller inte glömma vilka de arbetar för.

Princip #2: Vi utvecklar värdeskapande processer och nätverk

Processer är viktigt att förstå för att kunna förbättra verksamheten. Vissa steg i en process kan klumpas ihop och några hoppas över. Leder det till förbättring av verksamheten, då är det värt det. Det är att på ett bättre sätt möta upp behov hos dem som man är till för.

Det är viktigt att reflektera över följande frågor för att se hur verksamheten ska kunna förbättras: "Hur gör vi för att följa upp, lära och förbättra? Hur gör vi för att...? I vilken omfattning gör vi det? Vilket resultat leder det till?"

Man måste koppla ihop hur man jobbar med resultaten som man får. Först när man förändrar hur man gör, ändras ens resultat. Försök att tänka: Vika resultat har vi till följd av den här processen?

Förbättringsformeln ser ut på följande vis:

Förbättringar i kvalitet (ökning) + Förbättringar i Ledtid (minskning) = Förbättrad ekonomi.

Förbättrade resultat leder till bättre ekonomi. Därmed bör man satsa på högre kvalitet.

Princip #3: Vi leder förbättring och innovation

Det är viktigt för organisationen att ha medarbetarnas engagemang och ledarskap. Det som är mindre viktigt är verksamhetsplanering, information och analys. Ju "bättre" man är på planering, desto "sämre" är man som chef, enligt Henrik.

Utveckling drivs av att man stämmer av med kunderna vad som är bra och mindre bra. Sedan går man tillbaka och förbättrar det som inte fungerar.

Det finns olika typer av chefer.

Typ 1 kallas för "omorganisatören". Det är en högre chef som exempelvis slår ihop olika verksamheter, låter dem arbeta precis likadant som tidigare och sedan förväntar sig goda resultat.

Typ 2 kallas för "kontrollanten". Det är chefen som styr sina medarbetare lite för mycket. Ju större självstyre som tillåts, desto mer motiverade blir arbetarna och vill medverka till utveckling på verksamheten.

Typ 3 kallas för "förvaltaren". Det är den chef som vill fortsätta som vanligt, utan förändringar.

Typ 4 kallas för "utvecklaren" och är den chef som man bör eftersträva. Chefen tar ansvar för innovation och

förbättring. Denne chef ser när saker behöver förändras och gör sedan det.

Princip #4: Motivation

Statistik om kartläggning i verksamheter från år 2017 påvisar att 75 procent av arbetarna är oengagerade, att 11 procent aktivt motarbetar sin verksamhet och att 14 procent är engagerade av att förbättra sin arbetsplats.

Vad gör att engagemanget inte finns för att vilja utvecklas? Svaret är motivation. Det som driver motivationen är: 1) Självstyre 2) Meningsfullhet 3) Mästerskap, vilket innebär att ständigt arbeta med förbättringsområden.

Princip #5: Att förbättra

Den här punkten handlar om att finna principer för att kunna bli en bättre verksamhet. Det är viktigt att fråga sig själv vad man har förbättrat. Henrik berättar om två sätt att förbättra verksamheten.

Det första är att man fastnar i ett implementeringstänk – man har lösningen och försöker trycka in den i verksamheten. Det andra är att ständigt arbeta med förbättringar och låta medarbetarna hjälpa till och experimentera fram nya lösningar. Det handlar om att lära sig, att planera, att göra och att studera, både kvalitetsnivån och förbättringstakten. Det är viktigt att bibehålla en organisk syn på verksamheten än den mekaniska synen.

Att arbeta mot förbättring

Så hur gör man?

Man gör det genom att minska administrationen, öka förbättringskompetenserna inom verksamheten och bli en ledare istället för en chef. Fokus ska ständigt vara på att förbättra hela värdeskapandet, prata om "varför?" och "hur?" och man ska sluta de-motivera människor. Dokumentation och kartläggningar minskas. Man ska eftersträva transparens i verksamheten, skapa självstyrande individer och grupper, ständigt prata om kundens behov och samarbeta över gränser. Dessutom ska man prova fram nya lösningar, skapa en utmärkt arbetsmiljö, lära sig av andra hela tiden samt att börja förbättringsarbetet redan nu.

Med det enkla receptet i handen kan man bli en av Sveriges bästa verksamheter.

.....
Text: Sofia Somo, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Skola, vård, omsorg – och den psykiska ohälsan

Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris

För tre år sedan satt Magnus Jägerskog, generalsekreterare på Bris, hemma i sitt kök och skrev på datorn då ett av hans barn kom och frågade vad han gör. Han svarade att han sitter och arbetar och frågade sitt barn om hon vet vilka Bris är? ”Ja det vet jag, de är bra och det går att ringa dit och vara anonym om man vill prata”. Magnus säger att det är just det många barn vet om Bris: det går att ringa och det går att vara anonym.

Den största anledningen till att barn kontaktar Bris är på grund av psykisk ohälsa. Men innan Magnus kommer djupare in på ämnet ger han information om Bris.

Bris-fakta

Bris startade 1971 av Berit och Gunnel efter ett uppmärksammat och mycket tragiskt fall där en styvpappa slog ihjäl sitt barn. Organisationens första mål blev att jobba för ett förbud mot barnaga och 1979 var Sverige det första landet i världen som införde ett sådant.

Magnus poängterar att han tycker det är så häftigt att civilsamhället kan vara med och påverka, att det var just två privatpersoner som för 50 år sedan startade Bris. Begreppet påverkan var med från starten av Bris och är än idag den röda tråden i arbetet.

Bris verksamhet syftar till att stärka barns rättigheter och består i att stödja barn, påverka beslutsfattare och mobilisera samhället.

Bris har yrkesutbildade anställda såsom socionomer och psykologer som ger ett professionellt stöd till barnen. Det sker dels genom chatt, mail och telefon, dels genom direkt stöd till barn i utsatta situationer. Ofta sker det i samverkan med kommuner.

En annan del av verksamheten är Bris nätverk som idag samlar cirka 4000 medlemmar, en mötesplats med syftet att främja samverkan och stärka barns rättigheter. Just nu under hösten ligger fokus på frågan hur jobbar vi med barnkonventionen i praktiken?

Magnus presenterar statistik från Bris årsrapport som heter *Skola, vård och omsorg*. Magnus säger att de alltid skriver en enklare version av årsrapporten för barn och lägger skämtsamt till ”eller för politiker”.

Allt finns att tillgå på <https://www.bris.se>.

Vidare går Magnus igenom bilder på PowerPoint där statistik är hämtad från tidigare nämnda årsrapport eller från förra årets rapport *Barns psykiska ohälsa – det är dags att bryta trenden*.

Vem kontaktar Bris?

Snittåldern är 14 år. En hög andel barn finns i den senare delen av tonåren. Det är inte många samtal som kommer in från 7–8 åringar.

80 procent av samtalen är från tjejer. Icke binära barn mellan en halv och en procent. Den vanliga samtalslängden är 20 minuter, maximalt ska samtalen sträcka sig

över 45 minuter. När ett barn kontaktar Bris kategoriseras kontaktorsaken och dokumenteras i 55 olika grupper. I snitt har varje samtal 2,5 kontaktorsaker.

Varför kontaktar barnen Bris?

Det går att se ett samband mellan gruppen ”psykisk ohälsa” och gruppen ”skola” och/eller gruppen ”familj”, vilket Magnus förklarar beror på att ett barn som har familjerelaterade problem som grund till psykisk ohälsa kanske också mår dåligt i skolan. Eller ett barn som har problematik i skolan kan också få det problematiskt hemma. Men Magnus är tydlig med att det inte är direkta orsaks-samband; det går inte säga att det ena orsakar det andra.

Det som är anmärkningsvärt är att det förra året skedde en kraftig ökning i gruppen ”skola” med 25 procent. Men det skedde också en stor ökning inom grupperna ”familj” och ”vänner”.

Förra året skedde också en ökning med 17,5 procent av kontaktorsaken ”sexuella övergrepp”. Ökningarna skedde främst sommartid då många festivaler ägde rum men också i november som har ett samband med #metoo-rörelsen. Magnus säger att dessa samtal bland annat kommer från barn som burit sina erfarenheter länge inom sig och äntligen vågar prata om dem. ”Vi måste våga prata om och ha ett mer kritiskt samtal om bland annat porren i dagens samhälle!”

Psykiska ohälsan går ner i åldrarna

Stress ökar konstant hos barnen. Stress ingår inte i gruppen ”psykisk ohälsa” utan har en egen. Stress behöver per definition inte vara negativt om vi kan hantera den, det är först när man inte kan hantera stressen som den blir skadlig.

Magnus går vidare och visar en tidslinje där man kan se att barn som uppger sig ha psykosomatiska symtom har fördubblats och att Sverige har en mycket kraftigare negativ utveckling än våra grannländer har.

I statistik med psykisk ohälsa bland 13–15-åringar har Sverige legat högt innan. Men det går nu att se en ökning av den psykiska ohälsan hos gruppen 11-åringar. Magnus ställer sig frågande till publiken, vad är det som har hänt?

Han går vidare och pratar om skolan. Vad hände 2011? Andelen barn som tycker mycket om skolan har sänkts hos 11- och 13-åriga flickor samt hos 15-åriga pojkar.

Utifrån Socialstyrelsens rapport går det att utläsa att ungas vårdkonsumtion har fördubblats mellan åren 2006 och 2016.

Det har också skett en ökning med 100 procent av antidepressiva läkemedel i åldern 5–19 år mellan åren 2006 och 2015. Är det ett mått på att den psykiska ohälsan har ökat? Det är svårt att svara på men forskning visar att det finns en förhöjd risk för suicid vid förskrivning av antidepressiva läkemedel.

Varför ökar den psykiska ohälsan?

Magnus visar en bild av en våg där ena sidan har ”objektiva påfrestningar” och ”upplevda påfrestningar” och den andra sidan har ”förmåga att hantera”.

De objektiva påfrestningarna är de vi inte kan värja oss mot som dödsfall, trauman och annat som inträffar utan att vi kan påverka det. Upplevda påfrestningar handlar bland annat om förväntningar att klara sig bra i skolan, vara vältränad och gärna bli bekräftad av på detta via sociala medier.

Magnus ställer sig frågan om barns situation idag har blivit tuffare? Och har samtidigt barnets förmåga att hantera detta kompenserat?

Skolan

Magnus läser ett citat från ett barn som mår dåligt över skolan. Det finns en tydlig koppling mellan barns mående och barnets skolprestationer. Kopplingen mellan att klara skolan och hur man mår är glasklara – forskning är tydlig inom det området.

Pisa visar en gradvis försämring sedan år 2000. Det är en liten peak uppåt vid de senaste mätningarna vilket är positivt, men man behöver se ett längre sammanhang för att kunna säga att ”trenden har vänt”.

Hur det kommer det att gå för barnen som inte klarar skolan? Kommer de få ett jobb? Hur påverkar det deras mående?

Forskningen visar att tidiga insatser är av stor vikt. Men vilka är de tidiga insatserna och vilka är viktiga?

Magnus säger att snabb feedback har visat sig viktigt för barnen. Helst ska den ske direkt i klassrummet. Arbetsro är en annan viktig aspekt. I en studie har Skolverket följt hur arbetsro ser ut i skolan. 30 procent av eleverna på gymnasiet uppgav att de saknade arbetsro på hälften av lektionerna. Den siffran har sett likadan ut i 15 år. Detta, säger Magnus, är något som aldrig skulle accepteras på en arbetsplats; aldrig accepteras för någon som är över 18 år.

Magnus nämner även stressen som kommit i kölvattnet på kursbetygen på gymnasiet, att behöva presteras och jaga betyg och meritpoäng hela tiden. Här pratades om att politiker nu vill återinföra ämnesbetygen.

Magnus berättar vidare att vi idag har stora problem inom skolan och det handlar primärt inte om att förebygga psykisk ohälsa. Utan skolan ska främja hälsa! Han undrar om dagens betygssystem främjar hälsa? Är skolan konstruerad för att förbereda barn för vuxenlivet eller stressar skolan barnen? Magnus tror det senare.

Det finns mycket som behöver förändras i skolan. Men Bris hör i samtalen med barnen att det finns faktorer inom familjesituationen som också bidrar till den psykiska ohälsan – en cocktail av orsaker som handlar om familjen, men som påverkar skolan och barnens hälsa. Många lösningar finns inom skolans väggar, men inte alla.

En annan kontaktorsak som ökat från sommaren 2017 till sommaren 2018 är självmordstankar och skadebeteende. Men frågor som rör samhällets stödfunktioner ökade också, till exempel barn- och ungdomspsykiatri och

socialtjänsten. Magnus summerar med att det behövs fler händer och fötter som kan tillgodose barnen. Stödet har inte ökat i samma omfattning som den psykiska ohälsan har ökat.

Reformerad vårdkedja

Vi behöver en reformerad vårdkedja, menar Magnus Jägerskog. Idag är det för långa köer till Bup. Magnus presenterar tre nivåer.

Nivå ett: Vi behöver se en elevvårdskedja där man tidigt kan ge eleven stöd i skolan.

Nivå två: Primärvården behöver förstärkas med psykoterapi och KBT för att möta barns behov av detta. Här behöver det anställas fler psykologer och socionomer med psykoterapeutkompetens.

Nivå tre: En specialiserad sjukvård.

Kan det vara en realistisk tidsplan till år 2023 för att ro detta i hamn?

Fråga från publiken

Jag gick i skolan på 1980-talet. Det var en tuff skolgång, vi mädde jättedåligt i skolan! Men på den tiden var det aldrig någon som frågade barnen om hur de mädde? Det är bra att barnen idag pratar om psykisk ohälsa. På 1980-talet var det mer att barn skulle må dåligt och ta livet av sig. Idag är barn bra på att prata!

Magnus tackar för frågan som han svarar är viktig. Han nämner att den ökning vi sett av psykisk ohälsa inte kan förklaras av att fler vågar prata om frågorna och nämner att Kungliga vetenskapsakademien slagit fast att det är en reell ökning av psykisk ohälsa. Samtidigt lyfter han att det är en nyckelfaktor att prata! Och att mer samtal behövs. Killar pratar mindre om sitt mående och hos dem är självmord vanligare.

Deltagarintervju, Anna Marshall, Metodutvecklare på Humana

Det jag tar med mig härifrån är främst skolans situation. Jag känner igen mig i problematiken. Jag tar också med mig forskningsresultaten, dem ska jag senare gå in och titta på via hemsidan. Jag blev även inspirerad att gå in och läsa om forskaren han nämnde, Göran Högberg.

Text: Emily Pettersson, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Att växla utanförskap mot egenförsörjning inom bristyrken

Maria Mindhammar, överdirektör Arbetsförmedlingen och Jenny Andersson, chef för arbetsmarknadsenheten i Vaggeryds kommun

Den svenska arbetsmarknaden står stark, men möter stora utmaningar när det gäller rekrytering. På seminariet pratade Arbetsförmedlingens överdirektör Maria Mindhammar om arbetsintegration för människor som har svårt att få fäste i arbetslivet. Jenny Andersson, chef för arbetsmarknadsenheten i Vaggeryds kommun, berättade hur kommunen har nått resultat genom samverkan med Arbetsförmedlingen.

Maria Mindhammar inledde med att konstatera att det går bra för Sverige på många sätt, inte minst när det gäller sysselsättningsgraden. Den är redan idag EU:s högsta och beräknas stiga till strax över 79 procent 2019.

– Ibland glöms det bort att vi har en fortsatt väldigt stark arbetsmarknad med 145 000 fler sysselsatta under 2018 och 2019. Sysselsättningen stiger för såväl inrikes- som utrikesfödda och under prognosperioden väntas mer än sju av tio nya jobb gå till utrikesfödda.

Större resultatfokus

Konjunkturen är naturligtvis en anledning till den starka utvecklingen på arbetsmarknaden. Bättre samverkan mellan arbetsgivare, Arbetsförmedlingen och kommuner är en annan nyckel i sammanhanget, liksom subventionerade anställningar, bland annat extratjänster.

– Undersökningar visar att subventionerade anställningar gör att man kommer närmare marknaden, även om det förekommer att exempelvis extratjänster benämns som låtsasjobb ibland i debatten, sa Maria Mindhammar.

– Sen måste vi fortsatt fokusera på resultat på Arbetsförmedlingen. Det är skattemedel vi pratar om och då måste det finnas en output som nås genom att alla kommuner och myndigheter verkligen levererar.

Etableringsuppdraget som ska underlätta för personer som är nya i Sverige att klara sin egen försörjning har hittills gett betydande resultat.

– Cirka 44 procent är i arbete eller studier 90 dagar efter att de lämnat etableringsuppdraget. Tiden för etablering har halverats sedan 2007, men vi kan bli ännu bättre.

Kompetensbrist hämmar tillväxten

En bekymmersam faktor på arbetsmarknaden idag är bristen på kompetens och rätt utbildningsnivå. Det försvårar rekryteringen hos både privata och offentliga arbetsgivare i ett läge där behovet av arbetskraft är stort.

– Vi måste förbättra utbildningsnivån för de som kommer till oss och har kort utbildning, vilket för oss är när man inte har gymnasieutbildning. Just nu hämmas tillväxten av kompetensbristen och det är en utmaning att förbättra utrikesföddas etablering på arbetsmarknaden och öka sysselsättningen, framförallt bland dem som har kort utbildning. De grupperna är viktiga för arbetskraftsförsörjningen.

Maria Mindhammar menade att utmaningarna möts bäst med samverkan mellan kommuner och övriga parter. Extratjänsterna ska vara i fortsatt fokus och där är det viktigt med rätt strategi i kommunerna.

– De kommuner som har tagit många extratjänster stimulerar intresset att utbilda sig till yrken där det råder stor arbetskraftsbrist som skola, vård och omsorg. På så sätt avlastas medarbetare inom sektorer med underbemanning, samhällsservicen ökar och segregationen minskar.

Vaggeryd som gott exempel

Vaggeryd är en kommun med lång tradition av samverkan mellan kommun och Arbetsförmedlingen, men för tio år sedan tappade man i samarbete. Det har dock hämtats hem igen och nu har man dedikerade handläggare från Arbetsförmedlingen i Jönköping på plats i kommunens lokaler när de arbetar med Vaggeryds område, vilket har givit resultat på arbetsmarknaden. Jenny Andersson, chef för arbetsmarknadsenheten i Vaggeryds kommun berättade mer om hur samarbetet har sett ut.

– Vaggerydsmodellen, en modell för arbetsmarknadsutbildning, har varit framgångsrik och vi har ett helt annat samarbetsklimat än tidigare. På ledningsnivå har vi dokument som beskriver hur samverkan ska se ut, och vi har formaliserat vilka samverkansforum som finns på lednings- och handläggningsnivå. Det sitter i väggarna i kommunen och min erfarenhet är att man måste driva samverkan hårt för att det ska lyckas. Och det har vi gjort.

Jenny Andersson lyfte även fram samarbetet med näringslivet och sociala företag som fungerar arbetsintegrerande för människor som har svårt att få fäste någon annanstans på arbetsmarknaden.

– Ett exempel är ett paraplyföretag i kommunen som bland annat driver hunddagis och biltvätt. De går väldigt bra och har en duktig och dedikerad styrelse. Från vårt håll stöttar vi med exempelvis lagstöd via upphandlingar. För praktikplatser har vi jobbat efter metoden Supported Employment och vi ska nu se hur den kan anpassas till nyanlända.

Arbetsmarknadsenheterna i Sveriges kommuner kan se olika ut i olika kommuner. Vaggeryd har en struktur som skiljer sig från många andra.

– Det är sorterat under kommunstyrelsen. Sedan 8–9 år ligger flyktingmottagningen under samma enhet och vi hanterar deras försörjningsstöd. Framöver kommer hela kommunens försörjningsstöd ligga under kommunstyrelsen. Det som är unikt är kombinationen med arbetsmarknadsenhet, integration och flyktingmottagning, försörjningsstöd samt Arbetsförmedling under samma tak.

Råd om tydlig dialog

På frågan om vilket råd hon vill ge till andra kommuner svarade Jenny Andersson att det är viktigt att sätta sig ner och definiera vad man menar med samverkan.

– De som söker jobb ska få höra samma saker oavsett var de hamnar, eftersom de möter otroligt många professionella kontakter.

Ett annat råd var en tydlig dialog med företagen kring vilka specifika kompetensbrister som är mest brännande.

– Då kan Arbetsförmedlingen gå in med sina muskler, där en lokalt förankrad utbildningssamordnare är väldigt viktig. Företagen sitter med och bestämmer vilka kandidater man kan tänka sig på utbildningarna, vilket skapar ett engagemang för individen och det slutar ofta med att de fastnar på något företag till slut.

– Ta kontakt med arbetsförmedlingen om ni inte redan har gjort det. Jag tycker också att vi måste bli bättre på att beskriva vårt samhälle, visa vad vi tycker är viktigt och samtidigt ställa lite hårdare krav i vissa fall, exempelvis

språk. Det går lite för långsamt med språkutbildningar ibland, sa Maria Mindhammar.

Från deltagarna på seminariet kom frågan om hur personer kommer in ordentligt på en arbetsplats när det finns risk för kulturkrockar och språkbarriärer.

– Då är vi inne på handledarskapet och det behöver vi verkligen utveckla. Nu när vi har tagit emot ett så stort antal personer från andra länder har det handlat om åtgärder som görs bara utifrån den aktuella situationen. Men när antalet nu blir mindre kanske vi får mer tid till att analysera, se på goda exempel och undersöka vad som har fungerat, sa Maria Mindhammar. Hon konstaterade avslutningsvis att det finns många bra insatser att ta lärdom av.

– Det är viktigt att det inte blir prestige i detta. Vi hör historier om bra samverkan hela tiden och egentligen är det en icke-fråga för mig. Vi måste samverka och det som fungerar bra måste vi hela tiden lära oss av.

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

Människohandel för sexuella ändamål i Sverige - en lägesrapport

Simon Häggström, NOA, Polismyndigheten

.....

Kriminalinspektör Simon Häggström arbetar vid Nationella operativa avdelningens människohandelsgrupp, Polismyndigheten. På Socialchefsdagarna 2018 berättade han om hur prostitutionssituationen ser ut i Sverige idag och om kvinnorna som hamnar i människohandlarnas klor. Han berättade vilka som är människohandlare och sexköpare som utnyttjar dessa kvinnor. Simon är specialiserad på prostitution och människohandel för sexuella ändamål och har även skrivit böckerna *Skuggans lag* och *Nattstad*.

Seminariet fick av säkerhetsskäl inte dokumenteras. Vill du veta mer om arbetet som Simon berättade om?

Då är du välkommen att kontakta **Mikael Jeppson**, enhetschef i socialförvaltningen i Stockholms stad och ansvarig för den del av socialtjänsten som arbetar tillsammans med polisen i Stockholm kring samverkan om människohandel för sexuella ändamål: mikael.jeppson@stockholm.se

Nu flyttar punkarna in på äldreboendet!

Ingmar Skoog, professor och föreståndare för Centrum för åldrande och hälsa (AgeCap), Göteborgs universitet, Institutionen för neurovetenskap och fysiologi

Ingmar Skoog inleder med att berätta om AgeCap som är ett centrum för åldrande och hälsa. Under många år har Göteborgs universitet gjort så kallade H70-studier och H85-studier. Syftet är att kunna följa människor över tid och se förändringen.

Studierna görs ute i verkligheten vilket innebär att hela hälsosituationen studeras – inte bara den typ av hälsa som kan mätas på ett labb.

Överlevnaden ökar i hela världen och medellivslängden går upp som bara den. Allt fler människor lever allt längre och fram till 80 års ålder är de flesta ganska friska. Inge- mar ställer sig frågan om vad ökad överlevnad betyder?

Ingmar beskriver att 70 är det nya 50. Detta grundar sig i att den intellektuella funktionen och den fysiska styrkan finns kvar högre upp i åldrarna. Han säger också att 70 är det nya 20 vilket handlar om att man vill hinna med en massa saker innan det blir för sent. När man är 20 år vill man hinna med mycket innan man slår sig till ro, skaffar partner och barn. När man är 70 år vill man hinna med mycket innan åldern hinner ikapp en, man vill hinna resa och uppleva saker.

När det gäller äldres behov är det lika viktigt att se till vilken generation man tillhör som till den ålder man råkar befinna sig i för tillfället.

En annan sak han lyfter är att statistiken visar att män och kvinnor blir mer lika varandra.

Rock-and-roll-generationen:

När rocken kom varnade läkare för att denna höga musik skulle påverka hörseln negativt och att människor på sikt kunde få stora hörselproblem. Men vad hände med hörseln hos rock-and-roll-generationen? Mätningarna visar att man för första gången någonsin har bättre hörsel nu än tidigare. Det visade sig därför inte vara farligt med musik utan det var snarare buller i arbetet som påverkade hörseln.

Idag är det fler äldre än tidigare som åker utomlands och som kör bil själva. Studier har visat att depression är vanligare än demens men att depression minskar hos kvinnor och män.

Ingemar beskriver i seminariet att nya boendeformer för äldre måste utvecklas.

Text: Alva Weber, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Nätdroger och näthandel

Niklas Lindroth, narkotikasamordnare, Polisen Alingsås

Droghandel på nätet pågår ständigt med både narkotikaklassade och ännu ej klassade substanser. Under seminariet berättade polisens narkotikasamordnare Niklas Lindroth om vad som säljs just nu, hur köpen går till och vilka som står bakom handeln.

Som sakkunnig polis i rättegångar gällande elektronisk droghandel samt nya psykoaktiva substanser har Niklas Lindroth god insyn i ämnet och har bland annat utbildat försvaret, kriminalvården, domstolsverket, polisen och ekobrottsmyndigheten.

– Idag jobbar jag med narkotika på heltid och arbetstiden är fördelad på 60 procent gatulangningsfrågor och 40 procent utbildningsfrågor.

Niklas Lindroth inledde med att konstatera att det finns både goda och dåliga nyheter om narkotikasituationen på nätet just nu.

– De goda nyheterna är att fentanylvågen verkar vara över. Preventiva åtgärder lagstiftningsmässigt både i Sverige och utomlands, samt domen mot två bröder för vållande till en annans död verkar haft effekt. Den domen var revolutionerande eftersom drogerna inte var narko-

tikaklassade vid tillfället. Vi är också bättre rustade för nästa våg på området.

– De dåliga nyheterna är det kommer fler vågor med olika sorters nätdroger och vi har blivit överrumplade av NPS (nya psykoaktiva substanser) flera gånger tidigare.

Nätdroger framfart

Substanserna som kallas NPS och som inte är narkotikaklassade började dyka upp på 1990-talet. Idag kommer det ett nytt oklassat preparat i veckan inom EU.

– Folkhälsomyndigheten föreslår nya ämnen som ska klassas som narkotika eller hälsofarlig vara, men det tar cirka tre månader från att en substans upptäcks till att den blir klassad. Kriminella försöker också gå runt lagen genom att ändra den kemiska strukturen på substansen.

Varför har då droghandeln på nätet exploderat? En orsak är lättillgängligheten och anonymiteten på internet.

– Man är van sedan tidigare att handla på internet, använder den teknik som finns och det är lätt att knyta kontakter mellan kunder och säljare. Dessutom finns det bra metoder för att dölja sin identitet.

Dödlig renhetsgrad

Substanserna är ofta mycket potenta och har hög renhetsgrad om man jämför med exempelvis kokain som säljs på gatan, och som har blandats ut på olika sätt. Till skillnad från klassiska substanser och narkotiska läkemedel som fälltstats i många år, är de flesta NPS:er inte ens testade på djur.

– Första gången de testas är i någon ungdoms kropp och problemet är att man aldrig vet vad man får och att webshopparna inte alltid vet vad de säljer.

Niklas Lindroth beskrev hur dödliga några av NPS:erna kan vara.

– Tre små ”saltkorn” av fentanyl dödar en vuxen man. Karfentanyl är ett annat exempel och i ett fall virvlade det upp korn från en påse som en person hanterade. Det räckte för att döda. Substanserna kan alltså vara livsfarliga för både brukare, blåljuspersonal som ger första hjälpen och andra personer som oavsiktligt får det i sig.

År 2016 gick fentanyl om heroin som den dödligaste drogen i Sverige. De flesta av dem som dog av fentanyl, drabbades av oklassade varianter.

– Nu har vi sett en dramatisk minskning av fentanyl-dödsfall, men den är betydligt mer etablerad än spice som var vanligt tidigare. Spice minskade kraftigt som ett resultat av flera samverkande faktorer, bland annat efter ett program av Uppdrag Granskning om drogen. Vi har i princip inte stött på spice på gatan sedan dess.

Nätdroghandeln idag

– Det finns sju svenska webshoppar som säljer oklassade substanser idag. De substanserna fungerar som narkotika, men är inte klassade än. Och eftersom de inte är klassade, är det inte mer olagligt än att sälja socker.

Den illegala handeln med droger utförs oftast på det så kallade Darknet. Där skapas anonym och krypterad kommunikation över internet.

– Darknet är som internet, fast tvärtom. Det är svårt att se vad du gör, vad du har gjort och var du befann dig när du gjorde det.

För ungdomar är sociala medier och appar ett vanligt sätt att leta upp säljare.

– De använder ofta befintliga appar som WhatsApp, Instagram och Kik, och söker exempelvis på olika hashtags för att hitta säljare. Tidigare fanns det många facebookgrupper för endast inbjudna, men det är inte ett lika stort problem sen Facebook tog krafttag mot det.

– Sen har virtuella valutor som bitcoin revolutionerat handeln, eftersom man nu kan betala krypterat och göra transaktioner utan att en bank är inblandad. Annars sker ofta möten med kontant betalning. Swish minskar däremot, eftersom det är för lätt att åka fast och samma sak gäller för banköverföringar.

Lastbilschauffören som blev langare

Niklas Lindroth berättade också om ett uppmärksammat fall i Sverige som blev något av en ögonöppnare för polisen när det gäller nätdroghandel.

– Polisen grep en lastbilschaufför som hade substanser

på sig. Tidigare hade han bara ett par domar för hastighetsöverträdelser och överskriden maxlast på sig. Men vid husrannsakan upptäcktes 34 vadderade kuvert, samt bland annat amfetamin, ecstasypiller och spice.

Darknethandel var vid tillfället ett i stort sett okänt område för den svenska polisen. Men efter en lång tids undersökningar upptäcktes plötsligt chaufförens handelsplats på nätet.

– Han kallade sig för Speedsweden och hade en sida på Silkroad som är en droghandelsplats på Darknet. Det visade sig sen att han hade haft alkoholproblem och under ett tolvstegsprogram mötte han en person som höll på med amfetamin. Det var antagligen så han kom in på banan att börja sälja droger på Darknet. Vi tror att han var inne på sitt tredje eller fjärde kilo amfetamin när han åkte fast och totalt hade han 1222 dokumenterade överlåtelser. Han dömdes sedermera för 500 av de här överlåtelserna till fem års fängelse för grovt narkotikabrott.

– Paradoxen med modern teknik är att ju mer avancerad den är först, desto lättare är den att använda.

Steget efter

Från publiken kom frågan om vilken strategi polisen har för att hantera det faktum att de hela tiden ligger steget efter säljarna.

– Familjeklassning av substanser är något som jag lobbar hårt för. Dock är det så att man klassar mer proaktivt nu, genom att klassa sådana substanser som man tror kan bli intressanta på marknaden framöver. På ett sätt är vi mer med i matchen nu, polisen har tvingats att bli skickligare och många handlare på nätet har också åkt fast. Men samtidigt kommer vi säkert att bli överrumplade igen.

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter

Brister i övergångarna mellan vård och omsorg

Mats Tyrstrup, organisationsforskare, Handelshögskolan i Stockholm.

Gunilla Hult Backlund, IVO:s generaldirektör. Karl Gudmundsson, socialdirektör i Jönköpings kommun.

.....

Seminarieret berör brister i övergångarna mellan vård och omsorg. Före och under seminariet kan deltagarna lägga in reflektionsfrågor som visas på storbildsskärmen i slutet av seminariet. Moderator är Anders Kandelin, kommunikationschef IVO.

Brister kända och kvarstår

Moderator Anders Kandelin inleder med att beskriva att det finns brister i samverkan inom vård och omsorg i Sverige. Patienterna kan uppleva att ingen tar ansvar. Detta vet vi om. Bristerna är något som IVO ser i sin tillsyn och verksamheterna försöker aktivt arbeta med att förhindra det. Trots det så kvarstår bristerna. Anders ställer frågan kring hur dessa situationer uppstår och var de organisatoriska mellanrummen sker?

Organisationsforskaren Mats Tyrstrup svarar att vi många gånger vet att samverkan är lösningen, men vad är egentligen problemet? Detta är något som behöver reflekteras kring och berör de organisatoriska mellanrummen.

Mats fortsätter prata om att samhällsomvandlingen är magnifik. Tidigare har det skett en övergång från jordbruk och hantverk till industri. Idag står vi inför något större. Mats räknar upp exempel på växande områden som turism, kultur och att bankaffärer och mycket annat idag görs på nätet. Mats beskriver också att utbildning numera ofta sker via nätet genom distanskurser. Vi handlar på nätet och går på event som Socialchefsdagarna.

Från ting till beteende

Han menar att det har skett en omväxling av vår ekonomi från en ekonomi baserad på saker till en ekonomi som baseras på beteenden. Det kan exemplifieras med att vi ser mängder med reklam som riktas direkt till oss som personer om allt från hur vi undviker att skilja oss på semestern till sju skäl varför vi ska dricka te varje dag. Men vi tipsas också om varor och tjänster utifrån våra beteenden på internet. Detta menar Mats riktar sig just till våra beteenden, hur vi ska göra något.

Mats Tyrstrup pratar vidare om värdeskapande som något som handlar om att en eller flera kombinerar och interagerar något – råvaror, aktiviteter, analyser etc. Inte minst beteenden. Exempelvis vård och omsorg riktad till äldre multisjuka. Då ska många koordinera sina insatser. Det kan gälla personer inom kommuner, på apotek, specialister av olika slag och primärvården.

Två grundformer i värdeskapande processer

Många behöver hjälpas åt för att det ska kunna uppstå en tjänst som integreras till en helhet ur brukarens perspektiv. Mats pratar i denna kontext om två grundformer för att integrera i värdeskapande processer: Hierarkisk processintegration respektive nätverks- och processintegration.

Hierarkisk integration fokuserar på att dela upp och skapa enheter, exempelvis avdelningar och befattningar. Enheter utmärks av gränser och på så sätt uppstår ett innanför och utanför. Detta är mitt ansvar, detta är ditt. Den här integrationslogiken motsvaras av substantivet ”organisation”.

När vi ställs inför komplexa och delvis okända situationer gagnar det oss inte att ha delat upp för mycket, menar Mats. Det är bättre att tänka på behoven av att foga samman olika kompetenser eller resurser. Då blir relationer istället viktiga som grunden för en nätverks- och processlogik för att åstadkomma integration.

Nätverks- och processintegration handlar om att foga samman, och sätter relationer och sammanhang i fokus. Detta kan översättas till att istället för att ha en organisation måste man ”organisera” verksamheten, vilket ju är ett verb.

Organisatoriska mellanrum

Mats tar sedan upp två exempel för att illustrera organisatoriska mellanrum och hur man som brukare/patient/kund kan bli hänvisad till olika enheter och personer utan att få någon hjälp. Mats tar upp ett exempel från hälso- och sjukvården och ett från IT-världen.

Exemplet om hälso- och sjukvård handlar om hur man som patient kan bli slussad till olika enheter och sjukhus beroende på vad man har för skada, sjukdom eller behov. Man passar inte in i hur sjukvården organiserat sig och därför skickas man vidare.

Det andra exemplet kring IT och skrivare, som Mats själv har upplevt, handlar om hur han blev vidarekopplad till diverse leverantörer av hans IT-system hemma utan att få hjälp. Det var bredbandsleverantören, routerleverantören, leverantören av skrivaren och även andra.

Gemensamt för båda exemplen är att ingen av de inblandade aktörerna ser systemet som det ser ut ur brukarens/patientens/kundens perspektiv. Varje aktör ser ”sin tårtbit” men inte den helhet som användaren uppfattar.

Från egenarbete till teamarbete

Mats talar även om förändringarna av chefskap, ledarskap och medarbetarskap som inleddes under 1980-talet. Tidigare hade man i huvudsak egna arbetsuppgifter som kunde utföras på egen hand. Sedan arbetade människor alltmer i team men vanligen hade de samma chef som de kunde vända sig till om det var något. Centralt var att lösa problem tillsammans med andra.

Numera är det allt vanligare med tvärdisciplinära team som sällan har samma chefer. De kanske inte ens tillhör samma organisation. Och då uppstår frågor kring vem man ska vända sig till om man behöver vägledning. Mats påtalar att teamet här måste ta ett allt större ansvar.

Vad skulle vi kunna göra tillsammans om vi samordnade oss? Vilka värden skulle vi kunna skapa då?

Systemisk verksamhetsutveckling blir en viktig förutsättning för att kunna utveckla verksamheter över organisationsgränser. För att kunna arbeta tillsammans behöver vi bygga relationer som handlar om att lära känna varandra på individnivå.

Allmänbildning är ytterligare något som Mats tar upp: beröringspunkter, kunskap om vad andra gör och vilka värden de tillhandahåller. Mats menar att vi behöver förstå mer av de system vi är delar av. Och system behöver då definieras på det sätt som brukare/patienter/kunder uppfattar dem. Organisatoriska och digitala lösningar berörs också i detta sammanhang.

Mats tar sedan ett exempel om cancerrehabilitering. Mer bestämt utvecklandet av en app för att den som behandlas ska kunna bjuda in alla som arbetar med patientens rehabilitering. Det kan vara handläggare på Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan men också folk på kommunen eller kanske en fysioterapeut och naturligtvis den behandlande läkaren. Appen synliggör systemet och möjliggör att de olika professionerna känner till vilka de andra är och vad de gör. ”Man bygger en digital virtuell organisation som är skraddarsydd för personens rehabiliteringsbehov. Mer personcentrerat än så blir det inte.”

Roller skiljer ut, relationer förenar

Mats Thyrstrup förklarar sedan skillnaden mellan roller och relationer, sett utifrån hans forskning. Mats menar att uppfattningen ofta är att roller är organisatoriska och viktiga medan relationer är sociala och mindre viktiga.

Det här är inte uttryck för några vardagliga uppfattningar utan är uttryck för olika organisationskulturer. Är roller viktigt är det en rollkultur. Är relationer viktigt är det en relationskultur. Båda fyller sina funktioner beroende på vilken verksamhet som bedrivs.

Roller talar i huvudsak om vad som är skillnaden mellan ditt och mitt, det blir delat. Om vi tänker att vi har ett gemensamt ansvar för att något ska bli bra så behöver vi bygga relationer. Mats påtalar att det inte handlar om att roller enbart är bra eller dåliga utan att det är bra att ha rollkulturer när det exempelvis ska utföras komplicerade kirurgiska operationer.

Generellt är det så, menar Mats, att roller pekar ut vad som skiljer oss åt medan relationer betonar vad som förenar oss.

Reflektioner från IVO

Sedan får Gunilla Hult Backlund, generaldirektör på IVO, möjlighet att framföra sina reflektioner kring det som Mats har pratat om. Hon nämner att det var många som skrattade under seminariet utifrån vissa exempel, men att skratten fastnade lite i halsen.

Säkert har många varit med om likande situationer där helhetssyn och samsyn har varit problematiskt. Det är viktigt att chefer och verksamheter på riktigt börjar prata om frågorna och att vi rör oss i den riktning som Mats pratar om; att vi tänker relationer.

Gunilla lyfter en reflektion som handlar om hur IVO, genom sin tillsyn, kan ha bidragit till att skapa de organisatoriska mellanrummen. Hon betonar vikten av att bidra till arenor för relationsbyggande. Gunilla tänker att regelverket, om det fokuserar på särskilda verksamheter, också är något som kan ha bidragit till mellanrummen.

Detaljstyrning och arbetsbeskrivningar kan förstärka rolltänkandet. Upplevelsen av att man har mindre utrymme att gå utanför checklistor för att kunna ta ett mer övergripande ansvar. Man borde uppmuntra till ett mer tvärprofessionellt arbetssätt.

Mot bakgrunden av att analyser kring patientskador ofta sker på mikronivå tror Gunilla att vi måste lyfta blicken och titta mer övergripande på lösningar högre upp i systemet. Att intressera oss mer för de mjuka värdena kring frågor om organisationskulturer och hur ledarskapet och medarbetarskapet fungerar.

Hur används regler för att skapa kultur och medarbetarskap, för att det ska bli så bra som möjligt för den enskilde? Patient- och brukarperspektivet ska ligga i fokus och vara vägledande för sättet att arbeta.

Gunilla vill även skicka med att tillsynsmetoder behöver vara mer situations- och verksamhetsanpassade. Alla verksamheter har inte samma förutsättningar och alla metoder är inte tillämpbara i alla verksamheter.

En film visades som handlar om multidisciplinärt omhändertagande. Under 2018 ska det ske en tillsyn kring personer som är i behov av ett multidisciplinärt omhändertagande och därmed har kontakt med många olika delar inom vård och omsorg. Studien handlar om att intervjua personer som har kontakt med kommun, region, sjukvård och socialtjänst och undersöka hur man kan göra för att bättre koordinera och samverka runt insatser för att sätta den enskildes upplevelse i centrum.

Reflektioner från socialtjänsten

Karl Gudmundsson som är socialdirektör i Jönköpings kommun berättar att det Mats sätter ord på många gånger är självklarheter. Att det finns svårigheter och saknas verktyg för att se till helheten är något som han erfarenhet av och Karl menar att övergångarna behöver fogas samman för att inte enskilda ska behöva lida.

Han berättar att det har tagits fram processer för utskrivningsklara som är en samverkan kring de som skrivs ut ifrån slutenvården. Exakta processer har utarbetats men det finns mycket kvar att lära av det som tagits upp om det multidisciplinära omhändertagandet. De som skrivs ut behöver en fungerande helhet och flexibilitet i rutiner och processer. Att hitta relationer blir då viktigt, menar Karl.

Det krävs mod

I slutet av seminariet visas de frågor som seminariedeltagare har skickat in men det finns inte möjlighet att reflektera kring alla.

Avslutningsvis vill Gunilla skicka med seminariedeltagarna att det behövs modiga politiker och chefer. Det finns oerhört mycket som kan göras och det behövs nöd-

vändigtvis inga projekt eller andra extrainsatta resurser.

Det pågår redan mycket som är bra och viktigt blir att kunna lära oss något av det så alla inte behöver uppfinna hjulet igen. Under flyktingkrisen under 2015 i Sverige då det kom många ensamkommande tvingades kommunerna till kreativa lösningar och detaljerade regelverk hamnade i skymundan.

I krissituationer framkommer ofta kreativa lösningar men vi ska inte behöva vänta på en kris för att få fram kreativa lösningar. Mats Thyrstrup säger att vi behöver bli mer allmänbildade kring vilka andra som är inblandade och vad de gör. En form av systemkunskaper.

Kanske behövs projekt och öronmärkta pengar också, men att ha kunskap om vad andra gör och hitta sätt för att inta brukarnas perspektiv gör att vi enkelt kan hitta sätt för att förbättra verksamheter.

Karl Gudmundsson ger som avslutande råd till cheferna att bli mäklare. Mäklare i den bemärkelsen att mäkla ihop personer i arbetsgrupper. ”Inom socialtjänsten klarar vi knappt ett enda uppdrag utan att samverka internt och extern, så viktig är samverkan.”

.....
Text: Eline Tangen, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

På spaning efter ett socialt hållbart samhälle

Camilla Blomqvist och Kristina Lindfors, representanter för Stenungsunds kommun
Sandra Goll-Rasmussen Nielsen, processledare, Göteborgsregionen

Camilla Blomqvist och Kristina Lindfors är numera stadsdelsdirektörer i Göteborgs Stad men på seminariet representerade de Stenungsunds kommun som de nyligen lämnat som socialchef respektive samhällsbyggnadschef.

Sandra Goll-Rasmussen Nielsen är processledare på Göteborgsregionen och leder ett innovationsprojekt inom ramen för samarbetet. Seminariet handlade om hur man kan stärka det sociala perspektivet i samhällsplaneringen och samarbeta för att utveckla den sociala hållbarheten.

Arbetets bakgrund

Camilla Blomqvist tecknade en bakgrund till arbetet. År 2014 avslutades Socialchefsdagarna med frågan om vilka de största socialpolitiska utmaningarna var. ”Ökad segregation” och ”Bostadsbrist” föreslogs av publiken.

En insikt hos Camilla och Kristina blev att detta inte kan lösas av socialtjänsten, ett samarbete med samhällsbyggnadssidan måste finnas. Därför tog de med frågan till Göteborgsregionen (GR) för en dialog i nätverken för socialchefer och samhällsbyggnadschefer. Social hållbarhetsbegreppet hade börjat växa till sig men var fortfarande diffust, men det kanske var detta det handlade om? En arbetsgrupp från de båda nätverken bildades och har arbetat på allt sedan dess, med stöd av GR.

I början av samarbetet var deltagarna upptagna av definitionen, vad är egentligen social hållbarhet? Men ganska snart bestämde man sig för att istället fokusera på hur den sociala hållbarheten kan synas i kommunerna. Gruppen började med att beskriva vad man gör själv i respektive kommun och ställde sig frågan vad man skulle kunna utveckla. De båda nätverken åkte till Malmö, redan på vägen hem organiserades för ett kommande seminarium på bussen. Seminarierna för gemensamt lärande har sedan varit återkommande i samarbetet. Då bjuds forskare och kommunföreträdare in för att dela med sig av sina exempel.

– Det har inte varit så märkvärdigt, vi har lärt av varandra och kunnat utveckla våra metoder tillsammans, sa Camilla, och fortsatte:

– Vi har tassat lite från de båda nätverken, samhällsbyggnadscheferna har varit mer offensiva men från socialtjänstens sida har vi insett att vi inte kan lämna över frågan om social hållbarhet till samhällsbyggnadssidan.

Definition av social hållbarhet i samhällsplaneringen

I samarbetet har fokus varit på konkret handling, att samarbetet leder till en skillnad. Det räcker inte med bra dialog. Så småningom tog man sig an definitionen av social hållbarhet i samhällsplaneringen:

Jämlik tillgång till

- Valfungerande boende- och livsmiljöer
- Rekreation (natur, fritid och kultur)
- Service och jollektivtrafik över tid och rum.
- Tillit och social sammanhållning genom
- Delaktighet
- Mötesplatser
- Sammanlänkande stråk.

– Samhällsbyggarna älskar begreppet sammanlänkande stråk, sa Kristina, men vi blev verkligen inspirerade av Malmö som tagit fasta på innebörden av begreppet, exempelvis har man utformat lekplatser där alla kan mötas.

Konkreta exempel

Camilla och Kristina gav fyra konkreta exempel från kommunerna i GR-området:

Alingsås: Där sker ett samarbete mellan socialtjänsten och samhällsbyggnadsavdelningen med det kommunala bostadsbolaget och man har kunnat göra skillnad genom ägardirektiven. Alla kommunala bolag har ägardirektiv. Det är ett instrument som politiker kan använda. I Alingsås finns det skrivningar om social hållbarhet, exempelvis att renoveringar ska ske varsamt, att tillgänglighetsanpassningar ska ske så att människor kan bo kvar. Inte minst viktigt är att det också kommit in formuleringar om ekonomin så att man människor har råd att bo kvar.

Göteborg: Har utvecklat en modell för social konsekvens analys (SKA), som man tar på allvar. I Göteborg görs alltid SKA tidigt i processerna. Ett spännande exempel är ambitionerna med socialt blandat boende i Frihamnen, som är en testarena. Människor ska känna att detta är en plats som tillhör Göteborgarna. Förutom blandad bebyggelse planeras för olika hyresnivåer i samma hus, vilket är ett spännande inslag.

Stenungsund: Kommunen har bestämt sig för att satsa tillsammans med det kommunala bostadsbolaget. Tillsammans man intervjuat boende. Vad gör att man trivs? Vilken utveckling behövs för att man ska vilja bo kvar på lång sikt? En handlingsplan har tagits fram som innehåller grillplatser, lekparker och en kick-board-ramp bland annat. Rampen lockar dit unga från andra områden. Fritidsgården är numera öppen på helgerna. En lördag varje vår är det ett lopp i området, för barn och vuxna, som har blivit en succé.

– Det man vill ha är möjligt, ganska enkelt att åstadkomma, sa Kristina.

Man ser till att det finns en massa verksamhet i området. Komvux, familjecentraler, affärer, pizzerior, att det rör sig människor. Många som kommer dit flyttar på grund av hyran, men ambitionen är att den tiden man bor ska vara riktigt bra. Klotterfria tunnlår och vackra trädgårdar ska finnas just här. Nu pågår planering för förtätning. Många

gillar området, man ska kunna göra boendekarriär.

Kungälv: Kommunen har tagit ett övergripande grepp om översiktsplanen som nu har ett socialt perspektiv. Utsatthetsaspekterna har beskrivits och man har konstaterat att människor med utsatthet i huvudsak bor i tre områden. Kungälv har bestämt sig för ett samhällskontrakt, och ska redan år 2020 ha halverat utsattheten. Kontraktet tecknas ihop med föreningar, företagare och myndigheter för att alla ska vara med.

– Gör det någon skillnad då? Jag tänker på Ruben Östlunds fyrkant, sa Kristina, säger vi att det gör en skillnad så gör det kanske det.

Men hur skulle vi då kunna utveckla metoderna vidare?

– GR är så otroligt bra på att fånga dialogen, sa Camilla. Vi sökte och fick projektmedel och på så sätt kunde vi ta arbetet vidare ett steg till.

Vinnovaprojekt

Social innovation i samhällsplaneringen

Sandra Goll-Rasmussen Nielsen tog vid i presentationen. Vinnova har bidragit med medel till projektet Social innovation i samhällsplaneringen och en förstudie kunde genomföras med medel från kommittén för inrättandet av myndigheten Delegationen mot segregation.

Nyckelbegrepp i projektet är kompetens, metoder, tid, ledarskap och mod. Projektet startade i januari i år. RISE deltar som kunskaps- och metodstöd. I projektet deltar fem kommuner. Ett samarbete sker med Hyresgästföreningen, Älvstranden Utveckling och Göteborgs stads fastighetskontor samt Alingsås hem, de utgör en referensgrupp som förstärker projektet.

Ansatsen i projektet är mellankommunalt samarbete, tvärssektoriell samverkan, medskapande på alla nivåer och grund för beslutsfattande som kan leda till minskad segregation.

Innovationslabb på tre samlingsplatser

Ett fokus i projektet är innovationslabb som genomförs på tre samlingsplatser:

Innovationslabb på lokal nivå. Fem lokala innovationslabb med sex metoder: Socialt investeringsprojekt, markanvisning som socialt instrument, regional SKAi detaljplaneprocessen, seniorperspektiv i samhällsplaneringen, dialog som metod och inflytande asmt socialt bostadsförsörjningsprogram. Kommunerna stöttar varandra med stöd av GR och RISE.

Regionala innovationslabb, som är mobila och sätts upp vid varje tillfälle. Det första hade vi i september, i Stenungsund, och handlade om hur man åstadkommer medskapande processer.

Seminarie serie där alla kommuner är välkomna.

Labb pågår över tid, workshop är ett tillfälle

Labb – vad är då det? Det handlar om att ta sig an labb som kultur, sa Sandra. Labb skiljer sig från en workshop genom att ett labb pågår över tid, workshop är ett tillfälle. Det lokala labbet består av tvärssektoriella arbetsgrupper som tar sig an arbetspaket med teman inom kommu-

nen. Labbet pågår över hela projekttiden. Första halvåret var koncentrerat för att bygga upp labbformationerna i kommunerna. I labbet arbetar man fram idéer och tar fram enkla prototyper som testas, utvärderas, justeras och testas igen. Man måste inte vara klar, idén bygger på att testa sig fram.

Det regionala labbet är på turné. Det har processats fram i det som brukar kallas design thinking. Man arbetar med händerna, tar fram prototyper snabbt. En idé var exempelvis att det behövs kompetens för att facilitera komplexa samhällsutmaningar, hur skulle man kunna lösa det? Här byggde deltagarna prototyper som bestod av äggkartonger, flirtkolor och mycket annat, det blev ett sätt att inte bara prata, men det bidrog till att slipa tankarna. De prototyper som togs fram arbetar nu de lokala projektledarna vidare med.

Iakttagelser hittills

Några iakttagelser så här långt är att från att vara i en organiseringsfas under första terminen har man nu kunnat börja själva jobbet. Nu vågar man börja testa. Ett exempel är att Lerum står värd för seminariet nästa vecka, de har prototypat fram ett dialogverktyg som de vill testa på seminariet.

– Innovation kan upplevas skrämmande och främmande men vi vill förflytta oss till att öka graden av innovativitet, sa Sandra. Det krävs mod att börja pröva innovationer, vägen är ju inte utstakad.

Framgångsfaktorer

Camilla, Kristina och Sandra lyfte några av framgångsfaktorerna:

– Vi har börjat göra genom att koppla ihop våra kompetenser. Vi har haft ett kommunalförbund som drivit. Det behövs någon som håller i. Alla har mycket att göra men GR har tagit hand om det. Vi har itne behövt vänta. Vinnova har bidragit med medel. Vi har hållit oss till det konkreta, exempelvis att använda de befintliga instrumenten och fört in de sociala perspektiven där.

– Ta era kollegor från samhällsbyggnadsavdelningen under armen och kör, var det avslutande budskapet.

.....
Text: Elisabeth Beijer, Göteborgsregionen

Mer tid för barn och unga med förenklad dokumentation

Kjerstin Bergman, samordnare barn och unga och Marta nannskog, sakkunnig, båda från SKL
Birgitta Svensson, fil. dr, universitetslektor i socialt arbete, Karlstads universitet

Resultat av testprojekt med taligenkänning och förenklad dokumentation.

Efter den kartläggning som nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården gjorde i 50 kommuner, såg man att mycket tid ägnas åt dokumentation och lite tid till barn, unga och familjer. Kartläggningen visade även att den tekniska utvecklingen är eftersatt.

Fler rapporter har inkommit där socialsekreterare påpekar att det är för mycket dokumentation och detaljstyrning. Problem blir då att rekrytera personal. Många förklarar att de inte gått på högskolan för att ägna sig så pass mycket åt administration och dokumentation. Denna kartläggning ledde till två projekt som SKL har bedrivit: Taligenkänning och förenklad dokumentation.

Taligenkänning

Det första projektet handlar om taligenkänning med syfte att effektivisera samtidigt som rättssäkerheten uppehålls. Projektet ville undersöka om taligenkänning kan effektivisera och om socialsekreterarna kan bli mer transparenta gentemot brukarna.

Taligenkänning är en it-tjänst som översätter tal till text, på så sätt slipper man sitta och klippa och klistra. Socialsekreteraren pratar i en liten mikrofon, och behöver därför inte ett tangentbord. Taligenkänning har funnits ett tag men de senaste åren har det exploderat i utvecklingen. Generation 4 är väldigt avancerad och på hög nivå.

Det går ungefär tre gånger snabbare att använda taligenkänning än att skriva, oavsett språk eller vana vid tangentbord. Det blir även en lägre felmarginal med taligenkänning. Man kan installera auto-texter. Det finns redan en hel del kortkommandon för att skriva in hela texter som används ofta. Det går betydligt snabbare än alla klick som behövs idag för att göra samma sak.

Lär sig dialekter och uttal

Dialekter och andra uttal lär den sig snabbt, och programmet hjälper också om någon har språksvårigheter eller dyslexi. Även om man inte har svenska som förstaspråk så klarar programmet av det. Är socialsekreteraren på språng kan det även användas i mobilen.

Projektet pågick i mars till september 2018. Tre kommuner har utfört testet, Norrköping, Linköping och Haninge. De hade olika verksamhetssystem, och taligenkänning fungerade bra hos alla tre. Under de tre testmånaderna var kravet var att taligenkänning skulle användas till alla journalanteckningar.

Det fungerade så bra att socialsekreterarna använde programmet även till andra delar. Utvärderingarna gav positiva och överraskande resultat efter bara tre månader. Utvärderingen bestod av tidmätning, utvärderingsenkäter och en avslutningskonferens.

Det man kom fram till var att taligenkänning har en kort inkörningssträcka. En introträff på 1–2 timmar och sedan levereras tjänsten via mejl. Detta följs av en utbildning på en timme, som även fanns på webben. Många av socialsekreterarna tyckte att webbutbildningen var lika bra som utbildningen på plats.

Teoretiskt sett kan man börja använda taligenkänning efter endast en dag. Programmet kräver inte mer än att socialsekreteraren har ett bra headset. Varje socialsekreterare utvecklar en egen profil som blir bättre ju mer tjänsten används.

Till mer än journalanteckningar

Socialsekreterarna i de tre kommuner som testade taligenkänning använde den till mer än journalanteckningar. Ungefär 70 procent av socialsekreterarna tyckte programmet var lätt att använda, för 64 procent underlättade det arbetet, och 59 procent tyckte att arbetet gick fortare. 69 procent nöjda eller mycket nöjda. Hela 83 procent ville fortsätta med taligenkänning efter testperioden.

Nackdelar som utvärderingen visade på var att ordboken inte var anpassad efter socialtjänsten, utan efter hälso- och sjukvård, så det upplevdes jobbigt att lära programmet nya ord hela tiden. Det tar även tid att lära om för sig själv tyckte några av socialsekreterarna.

Ytterligare en negativ faktor var att de som delar rum stör varandra. Fördelarna var dock fler än nackdelarna.

Socialsekreterarna upplevde att skrivjobbet inte längre läggs på hög. Det är mer bekvämt och mindre stressigt. Anteckningarna blir kortare och mer koncisa. Många tyckte även att arbetet blev roligare och att det ligger i tiden, att det är dags för socialtjänsten att hänga med i den digitala utvecklingen. Man fann även ergonomiska vinster.

Det som krävs av socialsekreterarna är att profilen behöver tränas upp, det tar några veckor innan den är bra.

Det finns ett stort intresse för taligenkänning inom många olika områden. Det medför inga initiala extrakostnader, utan det är en månadskostnad för varje licens som kan avslutas när man vill. Månadsavgiften beror på antalet licenser, vilket avtal man har, vilken upphandlare med mera.

Tanken är att man sparar tid som kan läggas på annat. I slutrapporten är det rekommenderat att socialtjänstens ord och termer läggs till. Ett företag har testats men det finns flera som levererar taligenkänning, så det blir en upphandlingsfråga.

Förenklad dokumentation

Det andra projektet hade en liknande bakgrund som det första, man ville effektivisera arbetet för socialsekreterare. Kan man få en mer ändamålsenlig dokumentation? Detta projekt pågick mellan mars och maj 2018. De tog in

juridisk expertis för att se till att de inte gjorde något de inte skulle göra. 6 län var med, 29 kommuner och ca 130 socialsekreterare.

Projektet innehöll seminarier via webb, workshops, övningar, skriftliga inlämningar och utvärdering. En förstudie gjordes kring dokumentation inom socialtjänsten, där det framkom att objektiv och saklig dokumentation efterfrågas.

Brukarna vill vara delaktiga och informerade. De vill ha saklig och lättillgänglig information. Många upplevde att de inte fått ta del av sin dokumentation. Socialsekreterarna anser det är svårt att navigera i saklig och nödvändig info till dokumentation. Sju av tio lägger för mycket tid på att dokumentera, bland annat för att det är svårt att formulera sig, samma info ska in på flera olika ställen och irrelevant information måste med i beslutsunderlagen.

Det framkommer att det är lätt för brukarna att få tillgång till sin dokumentation, men hopplöst att ta sig igenom.

Projektet lade fram övningar i fyra olika moment:

Journal

Ett nytt sätt att dokumentera. Socialsekreterarna skulle dokumentera ingress och dokumentera i punktform. Resultat var att det blev kortare utredningar och mer lättöverskådligt. Socialsekreterarna höll sig sakliga och objektiva i dokumentationen. Resultatet för dokumentation med ingress var att 50 procent upplevde viss eller stor tidsminskning. Punktform upplevde 72 procent gav viss eller stor tidsminskning.

Beslutsunderlag

Här skulle socialsekreterarna dokumentera kortare genom att ta bort delar som rör sammanfattning, fokusera på relevant och saklig information. Fokus på BBIC-triangeln. Det blev en dramatisk minskning i mängden dokumentation.

Resultatet var att det var väldigt uppskattat av socialsekreterarna. Tidsåtgången är tydligt mindre. Det är dock viktigt att komma ihåg att man i vissa ärenden behöver skriva mycket, men i många behöver man inte skriva så mycket. Viktigt att anpassa sig och bara utreda det som behövs. Fokusera på vad som är relevant för ärendet.

Uppdrag och mål

Gick trögare då det inte fanns tid i processen. Det är dock ett stort förbättringsområde. Socialsekreterarna bör fundera på hur man kan göra målen och uppdragen mer konkreta och möjliga att följa upp. Då socialsekreterarna inte hann komma igång med detta så finns inget resultat att delge.

Följa upp

Samma problem här, socialsekreterarna hann inte prova de saker som föreslogs.

Övningen gav färdighet och mersmak

För att avsluta projektet fick socialsekreterarna svara på samma enkät som de besvarade innan projektet började. Resultatet var att de upplevde förbättrat stöd kring dokumentation på sin arbetsplats. Övningarna gjorde det lättare att dokumentera i journal och beslutsunderlag. Många av deltagarna vill fortsätta dokumentera enligt övningarna.

De hann inte in i processen att arbeta med mål och uppföljning, men resterande delar fick bra resultat. Man fann även att eget lärande ger förbättrad och mer effektiv dokumentation. Socialsekreterarna fick lättare att plocka ut det väsentliga och få en helhet. Det var tidsbesparande, lättare att hinna med och flera uppgav att de fått sin skrivglädje tillbaka. Överlag ett väldigt positivt resultat.

Slutsatserna från projektet var att en vinst var projektformen. Då de hela tiden körde via webben så når de ut till alla och får med sig många. Konstaterade vinster med att dokumentera mindre omfattande. Det finns ett tydligt behov av förbättringsarbete, mindre detaljreglering och en översyn av BBIC-dokumententen.

I enkäterna kom det fram att socialsekreterarna vill ha mer kunskap om juridik och dokumentationsregler, samt föreskrifter och förordningar.

Lyckat förbättringsarbete är inget ensamjobb. Ett lyckat koncept är att arbeta tillsammans.

Diskussion och frågor

Planerar SKL att föra över slutsatserna till socionomutbildningen?

Det är lärarnas ansvar att fånga upp när det sker förändringar. Ligger på varje socionomutbildning och dess lärare att avgöra vad man vill göra med den nya informationen.

Jobbar SKL med att utveckla mot andra delar än barn och unga? Exempelvis LSS och biståndshandläggning?

Det är inget som är planerat.

Hur arbetar SKL med förbättringsarbete kring it-stöd?

Har börjat undersöka om ett beställarnätverk kan hjälpa till att sprida goda kunskaper.

Vilket av projekten rekommenderar SKL att man börjar med?

Båda projekten kompletterar varandra väl. Har man möjlighet är det bra att göra båda samtidigt. Gör det till ett helhetsarbete, inkludera alla.

.....
Text: Elin Fondelius, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Välfärdsteknologi för framtidens omsorg. Artificiell intelligens - den nya superkraften

Kristoffer Axelsson, CEO Tunstall, Johan Lenander, Sales Director Tunstall
Conny Svensson, ansvarig för AI och digital transformation på CGI

.....

Kristoffer Axelsson inleder föreläsningen med att förklara att artificiell intelligens kommer vara viktigt i framtiden eftersom vi står inför demografiska utmaningar. Färre personer kommer att behöva försörja fler. Tidigare var medelåldern mycket lägre, nu pekar en del trender på att vi snart kommer kunna leva mycket längre med hjälp av nanorobotar i blodet bland annat. Det ställer krav på samhället att utvecklas. Syftet med AI är inte att ersätta personal, utan att stödja dem så att de kan utföra det arbete som är prioriterat.

Genom att andelen äldre växer kommer vi att behöva fler undersköterskor. Med hjälp av AI kan vi hjälpa undersköterskorna att frigöra tid till deras kärnverksamhet.

AI kan minska ensamhet och isolering

Användarna är ofta nöjda med den teknologi som finns. Kristoffer Axelsson berättar att många äldre känner sig ensamma och ett av de vanligaste larmsamtalen till Tunstall är äldre som vill ha någon att prata med eller ställa frågor om när hemtjänsten ska komma. Via AI-lösningar så kan man koppla ihop användaren med personal och anhöriga för att skapa mer närhet och mindre ensamhet.

Kristoffer sammanfattar det som att välfärdsteknologin är viktig för att klara de demografiska utmaningarna men även för att frigöra tid åt de anställda.

Kristoffer lämnar över ordet till Johan Lenander som börjar med att berätta historia om Tunstall. När Tunstall startade 1957 så var välfärdsteknologin mindre utvecklad och man fokuserade mer på produkten än användare. I dagsläget har utvecklingen gått åt att lyssna och samverka mer gällande den teknologi man använder och utvecklar. Johan förklarar det som att tekniken ska arbeta för oss människor och inte vice versa.

Johan berättar att han ofta besöker verksamheter för att se vad som är viktigt för människan gällande AI och välfärdsteknik. Ledord om användarnas önskemål är ”fri, självständig och oberoende”.

Välfärdsteknologin är även viktig för vården. I dagsläget behöver användare åka in till sjukhus för att ta blodprover och liknande. Kanske kan man med hjälp av bättre teknologi lämna prover även hemma?

Johan tar upp exempel på tryggheten som en bra larmlösning kan ge, både för användaren men även de anhöriga.

Det finns en rad trender och förändringar inom välfärdsteknologin och mycket väntas hända på kort tid. Johan tar upp exemplet med att hans far hade en Kronaby-klocka som han önskade ett larm till, efter två veckor så hade Tunstall ordnat en sådan lösning. Med detta exempel pekar Johan på hur viktigt det är att ta redan befint-

liga lösningar och försöka integrera det i våra plattformar på t.ex. äldreboenden.

Johan lämnar över ordet till Conny Svensson på CGI.

Publiken har under tiden för föreläsningen fått använda sina mobiler för att gå in på en hemsida och använda mentometer för att tala om vad de vet om och tycker om AI. De mest framträdande orden är robot, möjligheter och framtid.

AI i stark utveckling

Conny Svensson presenterar AI som ett tekniskt avancerat område. AI står kortfattat för förmågan hos en mjukvara att agera självständigt på ett intelligent sätt. Exempelvis dra egna slutsatser, hitta samband och tänka abstrakt. AI är på många läppar och området har under de senaste åren utvecklats stort. I dagsläget använder många personer AI utan ett veta om det i olika streamingtjänster och mobiltelefoner.

Andra exempel på AI är virtuella assistenter, självkörande bilar, robotar och smarta hem.

Det finns en del olika områden inom AI. Ett område ska tolka rösten, ett ska förstå budskapet och ett område ska generera röst tillbaka.

AI kan användas för att analysera stora mängder data. Dels för att se mönster, men också avsaknaden av mönster och därigenom dra slutsatser om nutid och framtid. AI kan i förlängningen helt automatisera beslut och styrning utan hjälp av människor. Denna automatisering är ingen del av AI, men ofta en konsekvens av den.

AI har funnits sedan 1950-talet, men då fanns inte tillräckligt mycket data eller datorkraft för att använda det i sin fulla potential. För cirka åtta år sedan kom det som kallas för deep learning, det är enligt Conny kodat som små versioner av människans hjärna och besitter stor potential. En AI-lösning kan inte förstå omvärlden ännu, detta gör att AI kan identifiera exempelvis en katt, men AI förstår inte vad katten är för något.

Conny berättar om spelet GO, vilket är ett spel med otroligt många lösningar och varianter att spela på. Ett företag vid namn DeepMind fick i uppdrag att programmera en AI-lösning som skulle kunna spela GO mot människor. Lösningen blev så pass bra att den lyckades besegra världens bästa människa på GO, detta under endast 40 dagar.

När lösningen med namn AlphaGO Zero tog sig an att besegra världens bästa schackdator så tog det endast tre timmar.

AI ska frigöra tid

AI kan även hjälpa till att styra saker som människor tidigare gjort, på ett i vissa fall bättre sätt. Google satte

två utvecklare på att utveckla ett system till deras datoranläggningar för att hålla bästa möjliga kylning och liknande. Den lösningen blev så bra att hela datoranläggningen i dagsläget är helt datorstyrd. Detta kan enligt Conny skapa en osäkerhet i att AI ska ta våra jobb.

Men han säger i nästa mening att AI inte tar våra jobb utan i stället kan hjälpa oss att frigöra tid för det vi vill göra. Vissa arbeten kan dock vara mer i farozonen än andra.

Om vi inte använder AI kommer vårt samhälle hamna i stor kris. Enligt siffror kan AI fördubbla tillväxten i samhället om det används på ett strukturerat sätt.

Conny talar om demokratiserad AI som något viktigt genom att man därigenom undervisar befolkningen i vad AI faktiskt är och vilken potential det besitter. Mycket av motståndet mot AI ligger internt i organisationer på grund av att man inte riktigt förstår vad det innebär.

Det är viktigt att vara tydlig gällande AI och ha bra riktlinjer. Om en självkörande bil krockar, vem bär då ansvaret? Det är även viktigt att motverka användningen av AI i onda syften, som krig och terroråd.

AI handlar framförallt hur vi ska lösa samhällsproblem.

Text: John Tallvid, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Brobyggare

Lilia Lahmar och Mats Mikiver, Linköpings kommun. Anna Gärdegård och Kristin Marklund, projektledare vid Nordens välfärdscenter

Nordens välfärdscenter arbetar med välfärdsfrågor i Norden. Bland annat välfärdsolitik, funktionshinder, integration och folkhälsa. NVC:s uppdrag är att samla på lärande exempel från Nordiska länder, exempelvis kunskapssammanställningar om forskning. De samlar forskning som finns från Norden, många rapporter finns på hemsidan.

En viktig del av arbetet är att anordna nordiska möten i syfte att utbyta erfarenheter.

Bakgrunden till deras projekt var att det 2015 var över 60 miljoner människor på flykt. Sedan dess har ännu fler människor tvingats fly. Många har kommit till Norden, men det är ändå en liten del, endast 0,4 procent sökte asyl i Norden.

Sverige har tagit fler asylsökande än de andra nordiska länderna tillsammans. Flyktingströmmen skapar mångfald i de nordiska länderna. Andelen utrikesfödda är ca 17 procent i Sverige.

Projektets temaområden:

Migrationens betydelse för glesbygden. Cirka 40 % av kommunerna har en åldrande befolkning. Många kommuner tvingas ta fram strategier för att få migranter att bosätta sig och stanna i mindre kommuner.

Inkludering på arbetsmarknaden. Nordiska politiker är fokuserade på att migranter snabbt ska komma ut i jobb. Tar 5-10 år innan de kommer ut. För kvinnor kan det ta över 15 år, något de arbetar aktivt med.

Tidiga insatser till barn och familjer. Viktigt att fokusera på kvinnors etablering på arbetsmarknaden och föräldrastödsinsatser till nyanlända. Mycket mer behöver göras.

Förebyggande arbete mot segregation i utsatta områden. Mellan år 2011 till 2016 kom 400.000 barn till EU, av de kom 200.000 barn till Norden, och av dessa kom 150.000 till Sverige.

Både män och kvinnor ska arbeta

Grunden för den nordiska välfärdsmodellen är att både män och kvinnor arbetar. Viktigt är då att nyanlända kvinnor också kommer in i systemet. Kvinnor födda utanför EU har ofta ingen egen inkomst. Bydelsmödrarna i Danmark arbetar med att söka upp kvinnor som anses vara isolerade i hemmet. De försöker få kvinnor att delta i samhället, genom att ta in folk som pratar deras språk skapar det större möjligheter för kvinnorna att ta sig ut.

Som nämnts tidigare har många barn har kommit till Norden. Vanligast är att yngre barn kommer (0-13 år). Riskfaktorer för flyktingar: osäkerhet i asylprocessen, avsaknad av socialt nätverk och stöd, förlorad social status, förändrade roller för män och kvinnor, respektive barn och förälder. Skyddsfaktorer kan vara att ha positiva och personliga coping-strategier med fokus på nu och framtiden, samt socialt nätverk och stöd.

Nordiska lärandeexempel

Mindspring: Är ett program där deltagarna träffas i grupp, åtta gånger, och i två timmar per tillfälle. Man arbetar med exilrelaterade teman. Gruppen leds av en mindspring tränare som själv kommer från ursprungslandet men nu bor och är integrerad i samhället. Samarbetar med medtränare som har tolk, gruppen hålls på hemspråket. Grupper som finns är för föräldrar, unga (15-17 år), och nu även för barn (9-14 år). Finns i 46 av 98 kommuner i Danmark.

FHille-programmet: Varar i 30 veckor. Barnet och föräldern får uppgifter att göra hemma. Är ett skolförberedande program för familjer med barn i 4-7 årsåldern. Material får familjen tillgång till, vilket inte är särskilt dyrt. Billig men bra metod som finns i Finland.

Rinkeby hembesöksprogram: Finns som namnet antyder i Sverige. Innebär en samverkan mellan kommun och landsting. Alla förstagångsföräldrar ska få ett utökat stöd.

Sex hembesök besök ges vid första barnet. Syftar till att stärka föräldrars självkänsla och kunskaper om barn. Utvärderat med goda resultat, utvecklar manual/vägledning just nu.

Behov hos nyanlända familjer

Mats Mikiver och Lilia Lahmar från Linköpings kommun berättar att kommunen arbetar med att identifiera behov hos nyanlända familjer. Några saker som framkommit är att nyanlända är i behov av mer info om samhället och skolvärlden, behöver träna på att prata svenska och få praktisk hjälp med myndighetskontakter. Stöd till utrikesfödda familjer finns idag i form av brobyggare, gruppleddare på familjecentraler, förskolor och skolor.

Program i Linköpings kommun

Att vara förälder i Sverige: När de vuxna genom barnen. Programmet innebär att man träffas fem gånger, 2 timmar per gång. Syftet är att prata om demokrati, jämställdhet och barnkonventionen. De vuxna får information om myndigheter, hur skola och förskola fungerar, samt om föräldrarollen. Språket är viktigt, vilket förklaras för föräldrarna. Kan de inte språket har de inte möjlighet att hjälpa barnen med läxor, de får svårt att göra sig förstådda. Efter kursen får de ett diplom som kan användas till CV:t.

Lära tillsammans, family learning: En globalt spridd metod. Talar om för föräldrarna att de är viktiga för barnets utveckling. Främjar det livslånga lärandet och vill bryta de invanda familjemönster som finns, bland annat med låg utbildningsnivå. De som går programmet träffas 5–10 gånger, barn och föräldrar.

Ledaren för programmet kollar hur behovet ser ut och planerar därefter. Arbetar med teman för att föräldrarna ska lära sig bättre svenska. Föräldrar upplever själva att det blir bättre. De lär sig tillsammans med barnen på ett roligt och kreativt sätt. Exempel på vad de talar om och lär sig om är den stadsdel och kommun de bor i, hälsa, mat och kropp, vilka jobb och yrken som finns i staden, kläder och deras namn, familjeekonomi, hjälpa dem att hitta i upptäcka staden.

Kursen avslutas med en enkel utvärdering av föräldrar och barn. Programmet har bland annat bidragit till att osäkerheten blir mindre, föräldrarna vågar prata svenska, och de vistas mycket ute.

Hur kan vi organisera arbetet med brobyggare och familjestöd?

En viktig faktor för Linköping är att de organisatoriskt tillhör utbildningssektionen istället för socialtjänsten, då socialtjänsten kan ha en negativ laddning. Det är viktigt med samverkan mellan flera nämnder och förvaltningar men befinner sig i utbildningsdelen.

Brobyggare är länken mellan samhället och familjen, brobyggaren används inte direkt som tolk men kan vara familjen behjälplig när det behövs. Brobyggare ska ha en dubbel kulturkompetens, får då en hög trovärdighet hos målgruppen, samt är de utbildade i någon föräldrastödsmetod.

Arbetstider innefattar både dagar, kvällar och helger. Brobyggarna behöver anpassa sig efter föräldrarna, därför måste schemat vara flexibelt. Det saknas dock personal, de som har kompetensen behövs inom förskolorna så det är svårt att rekrytera.

.....
Text: Elin Fondelius, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

EBP-resan. Då, nu och framåt

Anna Lilja Qvarlander, SKL. Harald Gegner, Lund. Sofia Lager Millton, Region Jönköpings län. Kjerstin Bergman, SKL. Carina Helgesson-Björk, Gislaved. Anneli Jäderland, SKL. Camilla Wiberg, Socialstyrelsen. Nicolina Fransson, Kommunförbundet Skåne.r

Målet med EBP är en jämlik, jämställd och evidensbaserad socialtjänst. När man arbetar med EBP är det viktigt att tänka på vad man lär sig av sina misstag och att resonera vad det finns för valida kunskapsstöd att ta till sig.

Startskottet för EBP-resan var Kerstin Wigzells debatt om socialtjänstens arbetssätt och hur man kunde göra det bättre. Efter detta var SKL ute i alla län och träffade socialchefer för att diskutera nyttan i satsningen. Överlag upplevdes ett starkt gehör från de chefer som tillfrågades.

Moderator Anna Lilja Qvarlander förklarar att de i seminariet ska göra ett antal nedslag i en historia som är mycket bredare, men med tanke på att seminarietiden ska hållas så måste den kortas ner.

Systematisk uppföljning

Kjerstin Bergman, samordnare barn och unga på SKL, kommer upp på scenen och talar om vikten av systematisk uppföljning och stödstrukturer. Hon talar dessutom om vikten av lokal evidens för att ha koll på hur det går för våra barn.

Kjerstin ställer sig själv frågor som ”Vem ska jobba med utvecklingsarbete när det inte finns personal?” och ”Hur skapar vi en attraktiv arbetsplats?”

Kjerstin förklarar att många inte vet vilka effekter EPB-satsningen har gett.

Utvecklingsledare

Harald Gegner, utvecklingsledare i Lunds kommun, berättar om hur själva satsningen fungerar. När EPB-satsningen startade blev regionala utvecklingsledare centrala. Målet med EBP är att ändra socialtjänstens arbetssätt, ta fram ny kunskap och sprida och implementera den kunskap som redan finns.

Ett återkommande tema är enligt Harald att många utvecklingsledare ser svårigheter att använda kunskapen i praktiken. EBP är ett begrepp som är viktigt i samhällsdis-kursen men det kan ha olika betydelser för olika personer. Harald brukar förklara begreppet EBP som en tom behållare som man kan fylla med olika innehåll. Detta medför att begreppsanvändaren har ett handlingsutrymme vilket kan vara positivt.

I dagens läge samverkar och samarbetar ofta utvecklingsledare med högre chefer medan de socialarbetare som träffar brukare nästan dagligen sällan hörs och de ges ofta inte samma utrymme som utvecklingsledarna.

EBP på regional nivå

Carina Helgesson-Björk, socialchef i Gislaved och Sofia Lager Millton, regional utvecklingsledare Jönköpings län, kommer upp på scenen och förklarar hur de båda har

arbetat med EBP på en regional nivå i Jönköping. De berättar att de försökt ha en långsiktig struktur, detta anser de båda vara nödvändigt eftersom de 13 olika kommuner som ingår i samarbetet alla har olika förutsättningar. Därför är en tydlig struktur väldigt viktigt.

De menar att det är bättre att arbeta tillsammans för ett gemensamt utfall än att varje kommun ska arbeta på egen hand. De menar att det är viktigt att handläggare på ett systematiskt sätt tar hänsyn till alla tre delar, vilka är brukarens erfarenheter, sin egen professionella yrkeskunskap och bästa tillgängliga kunskap (EBP).

Carina och Sofia berättar att det är viktigt att ha ett brukarperspektiv på verksamhetsnivå och att ha samarbete mellan forskning och praktik. Det är viktigt att rusta och göra professionen så trygg som möjligt via exempelvis kompetensprogram och introduktionsprogram.

Regionala samverkans- och stödstrukturer

Nicolina Fransson som är forsknings- och utvecklingsstrategi i Kommunförbundet Skåne förklarar att regionala samverkans- och stödstrukturernas (RSS) funktion kan ses nästan som ett timglas. Någon som ska fånga upp kunskap som händer i mötet, fånga upp och trätta ner.

Enligt Nicolina bildade de ett partnerskap istället för modell och hon hävdar att de inte kommer bygga ett färdigt system utan istället testa sig fram utifrån de behov som finns. Partnerskapet bygger mycket på tillit och de som förväntas vara med kommer också att vara det.

Partnerskapet består av cirka 40 personer som träffas och samverkar. De arbetar på ett öppet sätt, om något behöver ändras så gör de det. I dagsläget arbetas det mycket med systematisk uppföljning. De har tagit fram en pilot för välfärdsteknologi och har därför stort fokus på det.

Det är viktigt att ha någon form av drömbild. Visionen är att de inom partnerskapet ska vara drivna av behovet. De nämner ledorden ”rätt stöd på rätt sätt i rätt tid.”

Anna Lilja Qvarlander kommer tillbaka och ställer frågan ”Vart vill vi och vart är vi på väg?” till alla deltagare. De talar därefter om att det finns en samstämmighet i Sverige om att fortsätta arbeta med EBP som de gör idag. Men de menar att det är svårt att säga vart vi är på väg.

De menar också att det är viktigt att gå från styrande till att vara stöttande gällande EBP och att dessutom fortsätta på samma spår och vara uthålliga i arbetet med EBP.

Text: John Tallvid, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Vem är ansvarig när välfärdsteknologin inte fungerar?

Jahn Sundin, produktägare på Tieto och Jonas Hampus, ledamot i FSS och sektionschef Falu kommun

---

För att klara framtidens utmaning om vård och stöd till äldre måste vi i stor utsträckning nyttja det vi kallar välfärdsteknologi, som kan vara digitala lås, kameror, sensorer och GPS-larm.

Tekniken är bra och nödvändig för att klara framtidens utmaningar. Använd på rätt sätt bidrar den till bättre service, större trygghet och ökad självständighet och frihet i vardagen. För att få maximalt värde av tekniken krävs att den är väl integrerad i verksamheten. Självklart kommer vi medborgare förvänta oss att den teknik vi redan har

tillgång till i form av mobiltelefoner eller andra digitala och/eller integrerade lösningar i våra hem också ska kunna kopplas upp mot välfärdstjänster inom såväl hälso- och sjukvården som socialtjänsten. Det här innebär att det är många aktörer inblandade: kommunen, brukaren själv, leverantörer av enheter, forskrivare av hjälpmedel, leverantörer av verksamhetssystem och många fler. Det är en kedja av aktörer där alla behövs.

Text: Kerstin Öhman, FSS

Systematisk uppföljning för vård och omsorg av barn och unga

Maria Branting och Peter Nilsson, utredare Myndigheten för vård- och omsorgsanalys
Birgitta Svensson, fil. dr, universitetslektor i socialt arbete, Karlstads universitet

---

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys är en oberoende myndighet och har funnits sedan 2011. Myndigheten åtar sig uppdrag från regeringen men genomför även egeninitierade uppdrag och arbetar nu med två rapporter om den sociala barn- och ungdomsvården vilket seminariet kommer handla om.

Det första projektet hade i syfte att titta på jämlikhet och svara på frågan om det finns skillnader mellan pojkar och flickor. Fokus riktades mot vilka insatser som beviljas och om det finns skillnader i samtycke, åsikter och inställning i utredningsprocessen. Peter Nilsson berättar att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys gav Karlstads universitet och Birgitta Svensson ett forskningsuppdrag som utgör underlag till rapporten.

Första studien om omotiverade skillnader

Birgitta Svensson tar vid och beskriver att studien var den första som har gjorts avseende omotiverade skillnader i vård och omsorgen av barn och unga. Denna kvantitativa studie ger ett nytt perspektiv till forskningen och utgår ifrån den reviderade upplagan av BBIC.

Hon beskriver att förstagångsutredningar efter anmälan av anmälningsskyldig personal för barn 0–6 år och 13–17 år har studerats. Underlagen kommer från fyra mindre kommuner med spridning vad gäller storlek, geografi och socioekonomisk nivå eller status. 223 beslutsunderlag sammanställda enligt BBIC blev slutligt urval. Studien har fokuserat på skillnader mellan pojkar och flickor. Bakgrundsfaktorer som kan öka/minska risken för en omotiverad skillnad är ursprung, ålder, bostadsort samt kommunstorlek.

I studien framkom det att misstanke om fysiskt våld var den enskilt vanligaste anmälningsorsaken, mest för pojkar. Detta kan visa på att lagen om att inleda utredning

har fått genomslag. Vidare framkom att utredningarna har genomförts på ett likartat sätt för både flickor och pojkar.

Naturliga skillnader utifrån ålder fanns, det hade genomförts mer samtal med de äldre barnen. Utifrån resultatet var det svårt att hitta stora skillnader mellan flickor och pojkar, oavsett ursprung, ålder, bostadsort samt kommunstorlek. Detta är ett tecken på att BBIC har haft effekten att få en gemensam form för barnavårdsutredningar vilket är positivt.

Studiens resultat visade vidare att det är få som beviljas insatser vid förstagångsutredning. 223 barn utreddes och det var 103 barn som ansågs vara i behov av insatser. 60 barn beviljades till sist insats. Birgitta hänvisar här till ”barnavårdstratten” som liknar en upp- och nervänd triangel och kan illustrera att det sker en utsortering från aktualisering, utredning och behov vidare till beslut om insats.

Det visade sig att nästan inga insatser beviljades till pojkar med utländsk bakgrund trots små skillnader i bedömt behov. Samtycke saknas i stor uträkning för pojkar med utländsk bakgrund som grundar sig i att man inte vill ha insatser och det finns heller inte skäl för LVU.

Vidare går det att utläsa från resultatet att barnets inställning till insatser och samtycke sällan framkommer i dokumentationen. Barnets samtycke till insatser tycks vara underordnad vårdnadshavarens samtycke. Först kommer föräldrarnas inställning till samtycke, sedan barnets. Detta väcker enligt Birgitta många fortsatta forskningsfrågor. På frågan om skillnaden kan betraktas som omotiverad sägs att skillnaden i beslut om insats som observerats inte kan förklaras av skillnader i barnets behov eller skillnader i om behovet kan tillgodoses av någon annan. Däremot finner de förklaringen till skillnaden i skillnader i vårdnadshavarens och/eller barnets samtycke, åsikter och inställning.

Återigen påtalar Birgitta att detta är första studien som gjorts på detta sätt, fler studier behöver göras för att kunna ta reda på om det en tillfällighet eller om det är så att denna grupp, pojkar med utländsk bakgrund, faktiskt har mindre möjlighet att få stöd och skydd från socialtjänsten i förhållande till övriga barn.

Få beviljas insatser vid förstagångutredning och få insatser ges till pojkar med utländsk bakgrund. Avsaknad av samtycke förklarar skillnader i beslut om insats.

Resultatet visar vidare att det är möjligt att studera omotiverade skillnader inom sociala barn- och ungdomsvården samt att BBIC, även om det finns utvecklingsområden, ger förutsättningar för att kunna undersöka dessa omotiverade skillnader. Den största vinsten med resultatet är enligt Birgitta att man faktiskt kan titta på dessa faktorer och att det inte behöver vara kopplat till avancerade forskningsstudier såvda bakgrundsfaktorer, riskbedömning och identifierad problematik finns med som viktiga grundstenar.

Under tiden som Birgitta pratar om studien flaggas det för många frågor och man kommer överens om att fler frågor tas i slutet.

Systematisk uppföljning av dygnsvård

Ordet lämnas över till Maria Branting som presenterar det andra projektet som handlar om systematisk uppföljning av dygnsvård. Projektet fokuserade på vad barnen har för bild av en god vård och omsorg. Fokus låg på att få fram barnets röst kring vad barnet tycker är viktigt för sitt mående under dygnsvården och tiden för kontakt med socialtjänsten. Fem fokusgrupper genomfördes och ett tiotal intervjuer.

Dygnsvården gällde HVB, familjehem och stödboende och barnen som deltog var 13 år och äldre. Fokusgrupperna har utgått ifrån en tidslinje avseende tiden före, under och efter placeringen. Barnen lyfte totalt 22 områden som preliminärt kategoriserats i sex övergripande teman vilka är 1) bemötande, 2) delaktighet, 3) sociala relationer, 4) trygghet, 5) hälsa, utbildning och fritid samt 6) självständighet.

Maria pratar om de områden som barnen tycker är viktiga under hela processen och lyfter här övergripande teman kring bemötande, sociala relationer, delaktighet och trygghet. Under hela processen lyfter barnen att det är viktigt med information, kommunikation och tillgänglighet. Barnen kan här beskriva att de vill veta vad som ska hända och varför samt att språket anpassas till att bli tydligt. Relationen till socialsekreteraren ska präglas av omtanke och intresse och barnen framför även att de vill kunna påverka sin placering. Man vill också få veta i god tid om man ska flytta till ett nytt hem och undvika onödiga uppbrott.

Maria visar att det som barnen tycker är viktigt inte tillräckligt följs upp på nationell nivå idag.

Föreslår återkommande brukarundersökning

Peter Nilsson avslutar med att beskriva att barnets perspektiv och omotiverade skillnader skulle behöva stärkas i uppföljningen. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys föreslår bland annat att en återkommande nationell brukarundersökning genomförs för att stärka barnets perspektiv.

Avseende omotiverade skillnader så behövs det säkerställas att barn och unga får stöd och hjälp på lika villkor. Uppföljning av omotiverade skillnader bör ingå i nationell och lokal uppföljning och barnets delaktighet behöver stärkas i alla delar av utredningen.

De två rapporterna/projekten är fortfarande under arbete och kommer att publiceras i november. Seminariedeltagarna var de första som fick ta del av resultatet.

Seminariet avslutas med en del frågor som har karaktären av hur kommuner kan ta sig an forskningsresultat i sitt fortsatta arbete. Birgitta framhåller att vi med rätt parametrar kan få en kunskapsutveckling på kort tid.

.....
Text: Eline Tangen, socionomstudent och trainee på Jönköpings kommun

Hur möter vi de kommande finansiella utmaningarna?

Annika Wallenskog, chefsekonom och Roger Molin, analytiker, Sveriges Kommuner och Landsting

De närmaste 20 åren kommer antalet barn och gamla öka i snabbare takt än den arbetsföra delen av befolkningen. Hur möter vi invånarnas växande behov av välfärdstjänster när det råder brist på både pengar och kompetens? Annika Wallenskog från SKL och Roger Molin gav sina svar på situationen.

2017 passerade Sverige 10 miljoner invånare och prognosen är att 11 miljoner passeras år 2028. Roger Molin, tidigare analytiker på Sveriges Kommuner och Landsting, inledde seminariet med att berätta vad demografin kommer att resultera i.

– Kommuner och landsting är känsliga för demografiska förändringar och nu har vi en snabbare befolkningssökning än någonsin tidigare. Antalet barn och ungdomar ökar dramatiskt och det ger kommuner och landsting mer att göra inom bland annat mödra- och barnhälsovård och skolan. Samtidigt har vi en åldrande befolkning med många som kommer att bli 80–90 år gamla.

– Tittar vi på de demografiskt betingade behovsökningarna 20 år framåt från och med nu, så är de tre gånger så stora som de senaste 20 åren. Kostnaderna för det kommer att öka med i genomsnitt 1,5 procent per år. Tidigare var den ökningen 0,5 procent per år.

Totalkostnaden i de yngre leden

Roger Molin jämförde sedan den bilden med arbetskraftens storlek och utveckling.

– Den ökar inte på samma sätt som de demografiskt betingade behoven. Tidigare hade vi måttliga behovsökningar och dessutom ökade arbetskraften i samma takt. Det var en behaglig situation, men nu finns det ett jättegap mellan dessa båda faktorer.

När ämnet analyseras är det viktigt att se till totalkostnaden för olika åldersgrupper menade Roger Molin. Han gav exempel på en persons kostnadsutveckling i livet.

– I hälso- och sjukvården kostar en 0-åring cirka 50 000 kronor i genomsnitt per år. Sen ligger det runt 15 000 kronor, med en liten topp runt 15–16 år, innan det ökar sakta för att nå toppen mellan 82 och 92 år, då kostnaden är runt 60 000 kronor per person och år. Jag tror att det har förvillat oss lite, för det ger ett intryck av att det är de äldre som kostar. Men ser man på totalkostnaderna ges en helt annan bild. De äldre dominerar inte totalkostnads-mässigt eftersom de inte är så många.

Samma bild är det på det kommunala området enligt Roger Molin. En person kostar cirka 150 000 kronor i genomsnitt varje år under skolgången. När en person kommer in i äldreomsorgen är kostnaden 500 000 kronor per år och den siffran stiger sedan.

– På kommunsidan dominerar kostnaderna när man går i förskola och skola, så inte heller där är de äldre det stora totalkostnadsproblemet. Då förstår man vilken

utmaning kommuner och landsting står inför när arbetskraften inte hänger med.

Inga priser är fasta

Annika Wallenskog är chefsekonom på SKL. Hon pekade på att utvecklingen av välfärden måste räknas in i alla analyser.

– Prislappen som är satt per ålder är inte fasta priser. I själva verket ökar kostnaderna hela tiden. Man hör ofta att det levereras mindre och sämre välfärd i Sverige, men det krävs också helt andra saker nu än tidigare. En socialsekreterares dokumentationsbehov ser exempelvis helt annorlunda ut nu, vilket gör att kostnaderna drar iväg ännu mer. Historiskt har alltså kostnaderna ökat utöver demografin.

Har Sverige ställts inför utmaningar av samma karaktär tidigare? Ja, under 1990-talets babyboom, konstaterade Annika Wallenskog.

– Där hade vi en puckel av demografiska krav till följd av att många föddes runt 1990-talet, samtidigt som resurserna inte ökade alls. Det innebar en stor omställningsutmaning och det hoppas jag att vi kan lyckas med igen.

– Andra typer av teknologier och kortare vårdtider är exempel på åtgärder som behövs i en omställning, sa Roger Molin.

Illavarslande personalsituation

Personalfrågan var nästa tema under seminariet. Pengar är viktigt, men måste användas vettigt var budskapet.

– Slår man ihop kommuner och landsting går det åt cirka 0,2–0,3 anställd för varje barn och ungdom. Äldre personer över 80 år drar cirka 0,6 anställd. Antalet anställda har också ökat snabbare än demografin, utom under finanskrisen 2009. Då minskade antalet sysselsatta, även om inte antalet arbetade timmar minskade lika mycket. Vi har ett helt annat utbud nu än under 2000-talet och exempelvis har hela funktionshinderområdet byggts ut och ambitionerna är högre, sa Annika Wallenskog.

Idag är det större arbetskraftsbrist hos kommuner och landsting än hos privata arbetsgivare. En blick in i framtiden förbättrar inte bilden.

– Om man tittar framåt, så ser det tyvärr ännu värre ut. 2007–2017 ökade antalet sysselsatta totalt med 489 000.

Av dem gick 134 000 till kommunsektorn. 2017–2025 beräknas antalet sysselsatta öka med 207 000 totalt. Om vi fortsätter att anställa i samma takt som vi gör nu, skulle vi behöva anställa alla de som tillkommer i arbetskraften i kommuner, regioner och landsting. Med oförändrad personaltäthet skulle 60 procent av den tillkommande arbetskraften behöva jobba i vårdsektorn, sa Annika Wallenskog.

Problemlösningar

– En lösning på situationen är att vi jobbar längre. Kan vi öka längden på arbetslivet med två år, skulle vi ha minskat behovet med 50 000 personer. Det kan ske genom att vi arbetar längre upp i åldrarna eller tidigarelägger inträdet. De yngre har skjutit upp tidpunkten till att de träder in på arbetsmarknaden, sa Annika.

Nyanlända personers snabbare inträde i arbetslivet nämndes också som en lösning på arbetskraftsproblemet.

– Tiden tills man kommer till ett jobb när man är nyanländ måste kortas. Vi behöver också minska sysselsättningsgapet mellan inrikes- och utrikesfödda, sa Roger.

Digitala effektivitetssprång

Vid sidan av arbetskraft är effektivisering med hjälp av ny teknik en ytterst aktuell fråga. Små steg som förbättrar verksamheterna i små steg är långt ifrån tillräckligt.

– Den här sektorn är extremt duktig på att jobba med ständiga förbättringar, men inte bra på att göra stora effektivitetssprång. Nu behövs riktigt stora språng och historiskt har man bara lyckats med det genom ny teknik. Digitalisering med hjälp av AI är det enda som kan hjälpa oss att göra språnget, menade Roger Molin och blickade in i framtiden.

– En dator är redan mycket bättre än en hudläkare att göra bedömningar av en hudförändring. Om några enstaka år kommer vi att kunna prenumerera på en digital doktor som ställer diagnoser, föreslår behandling och som kommer ihåg alla värden bakåt i tiden. Olika helautomatiserade system kommer på sikt att bli minst lika bra som den skickligaste allmänläkare. Vården är bra på att ta in ny teknik, exempelvis nya maskiner, men inte när det är teknik som utmanar hela arbetssättet.

Roger Molin riktade också en uppmaning till seminariedeltagarna när det gäller samarbete med den privata sektorn.

– Ni måste våga samarbeta med dem. Alternativet till effektivisering är nedskärningar och försämringar, det är däremellan som valet står.

Kostnad som snabbt räknas hem

Vad blir kostnaden för den digitala omställningen? Forskningsinstitutet RISE har gjort en beräkningsmodell för digitala lösningar, exempelvis digitala lås för hemtjänsten och nattövervakning.

– Enligt RISE skulle alla lösningar kunna räknas hem redan under det första året. Trots allt är det en spännande tid som vi lever i och att vi får vara med om de förändringar som behövs, sa Annika Wallenskog.

.....
Text: Erik Skördåker, copywriter